

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: _____ очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ»

здобувача Ступки Данила Олександровича

Наукова керівниця: кандидат економічних наук, доцент, Лиськова Л.М.

_____ (підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувачка кафедри: д.е.н., професорка Циганкова Т.М.

_____ (підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»**

ПОГОДЖЕНО

Керівниця проектної групи (гарант) освітньо-
професійної програми
«Міжнародна економіка»

_____ Столярчук Я.М.

(підпис)

«_____» _____ 20____ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри міжнародної торгівлі і
маркетингу

_____ Циганкова Т.М.

(підпис)

«_____» _____ 20____ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Здобувачу вищої освіти Ступці Данилу Олександровичу

очної (денної) форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ»

Тему затверджено наказом ректора Університету від 14 «лютого» 2023 р .№ 293-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконувалася на матеріалах вторинних джерел
наукової і статистичної інформації

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1 | Теоретичні засади функціонування вільних економічних зон

Розділ 2 | Аналіз впливу вільних економічних зон на економіку ОАЕ

Об'єкт дослідження:	Процес розвитку вільних економічних зон
Предмет дослідження:	Вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідження впливу вільних економічних зон на економіку ОАЕ.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1 1.1. Дослідити історію розвитку вільних економічних зон

1.2. Розглянути сутність, класифікацію та особливості функціонування вільних економічних зон

1.3. Дослідити етапізацію та передумови розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

У розділі 2 2.1. Оцінити динаміку розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

2.2. Дослідити впровадження досвіду ОАЕ щодо розвитку вільних економічних зон в Україні

2.3. Визначити перспективи розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

Завдання підготувала

Наукова керівниця

_____ (підпис)

Л.М. Лиськова.

«22» лютого 2023р.

Завдання одержав

Здобувач

_____ (підпис)

Д.О. Ступка

«22» лютого 2023р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 62 сторінки, 9 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел з 40 найменувань.

ВПЛИВ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН НА ЕКОНОМІКУ ОАЕ

Об'єктом дослідження виступає процес розвитку вільних економічних зон.

Предметом дослідження є вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: дослідження впливу вільних економічних зон на економіку ОАЕ.

Завданнями роботи є:

- дослідити історію розвитку вільних економічних зон;
- розглянути сутність, класифікацію та особливості функціонування вільних економічних зон;
- дослідити етапізацію та передумови розвитку вільних економічних зон в ОАЕ;
- оцінити динаміку розвитку вільних економічних зон в ОАЕ;
- дослідити впровадження досвіду ОАЕ в організації вільних економічних зон в економіку України;
- визначити перспектив розвитку вільних економічних зон в ОАЕ.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати, висновки та рекомендації проведеного дослідження можуть бути використані органами державної влади, регіональними структурами місцевого самоврядування та самими суб'єктами господарювання при організації та функціонуванні особливих економічних зон в Україні.

Період виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – лютий - червень 2023 р.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023 р.

Рік захисту роботи 2023 р.

Ключові слова: вільна економічна зона, особлива економічна зона зовнішньоекономічна діяльність, Об'єднані Арабські Емірати, логістичний хаб, залучення іноземних інвестицій.

Відгук
на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача(ки) факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Ступака Романом Олександровичем

На тему Вплив великих економічних зон на економіку ОАЕ

1. Актуальність теми: сучасною тенденцією міжнародної економічного розвитку ОАЕ в останні десятиліття вважається створення в країні великих економічних зон, для чого здійснюється велика кількість інвестицій.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: кваліфікаційна робота є повільно викладеною та має логічний характер

3. Наявність самостійних розробок автора: автором, на основі високочисельного наукового рівня роботи, зроблено висновок, який є актуальним для економічної зони

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: на основі аналізу даних реальності великих економічних зон і ОАЕ автором зроблено висновок, який є актуальним для України

5. Наявність недоліків: мають лише окремі недоліки, які пов'язані з оформленням роботи; в редакційні зміни.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота відповідає усім вимогам до її написання і може бути допущена до захисту перед ЕК

Науковий(ва) керівник(ця): К.В.Н. Досвіт

М.М. Мисирева Л.М.

"22" травня 2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН	6
1.1. Історія розвитку вільних економічних зон.....	6
1.2. Сутність, класифікація та особливості функціонування вільних економічних зон.....	16
1.3. Етапізація та передумови розвитку вільних економічних зон в ОАЕ	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН НА ЕКОНОМІКУ ОАЕ	31
2.1. Динаміка розвитку вільних економічних зон в ОАЕ.....	31
2.2. Впровадження досвіду ОАЕ щодо розвитку вільних економічних зон в Україні	39
2.3. Перспективи розвитку вільних економічних зон в ОАЕ	51
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність. Об'єднані Арабські Емірати (або ОАЕ) є федеративною державою, до якої входять сім штатів, іменованих еміратами. Найбільший серед них – Дубай. Географічно Об'єднані Арабські Емірати розташовані у південно-східній частині Великого Аравійського півострова, що знаходиться на південно-західній частині азійського континенту (Перська затока). Конституція, прийнята в 1971 році, забезпечує основу управління політичними справами ОАЕ. Цей документ містить низку взаємопов'язаних органів управління. Практичну форму політики можна назвати компромісом різних аспектів федеральної системи, монархії та президентської системи. Оскільки ці сім еміратів є абсолютними монархіями й частково незалежні від центрального федерального уряду. Таким чином, крім фактора нафтового експорту, зусилля країни щодо диверсифікації економіки призвели до значних результатів – розвинутої обробної промисловості, розвиненого сектору туризму та послуг, а передусім її будівельної майстерності в галузі нерухомості. У зовнішньоекономічній діяльності ОАЕ, як і в інших країнах, які раніше перебували на відносно невисокому рівні економічного розвитку, істотну роль відіграють зони вільної торгівлі, які розроблені та використовуються тут у кількох варіантах, що часто об'єднуються загальною назвою – вільні економічні зони.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена самим процесом розвитку вільних економічних зон. Особливі економічні зони міцно увійшли до економічної практики ОАЕ.

Дослідження проблем створення і функціонування вільних економічних зон проводили такі вчені, як: О.І. Амоша, М.Г. Білопольський, Д.Б. Лук'янченко, Ю.В. Макогон, І.Л. Сазонець, Н.В. Стукало. Однак вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ не було досліджено, саме тому ця тема є актуальною.

Метою роботи є – дослідження впливу вільних економічних зон на економіку ОАЕ.

Згідно з поставленою метою, нам потрібно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити історію розвитку вільних економічних зон;
- розглянути сутність, класифікацію та особливості функціонування вільних економічних зон;
- дослідити етапізацію та передумови розвитку вільних економічних зон в ОАЕ;
- оцінити динаміку розвитку вільних економічних зон в ОАЕ;
- дослідити впровадження досвіду ОАЕ в організації вільних економічних зон в економіку України;
- визначити перспективи розвитку вільних економічних зон в ОАЕ.

Об'єктом дослідження даної роботи виступає процес розвитку вільних економічних зон.

Предмет дослідження – вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження послужила система сучасних загальнонаукових методів пізнання. В рамках цього дослідження використовувалися системний, статистичний, юридичний методи, також методи економічного та порівняльного аналізу.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати, висновки та рекомендації проведеного дослідження можуть бути використані органами державної влади, регіональними структурами місцевого самоврядування та самими суб'єктами господарювання при організації та функціонуванні особливих економічних зон в Україні.

Крім того, рекомендації та висновки дослідження можуть бути використані для подальших наукових досліджень та при викладанні відповідних тем курсів регіональної економіки, підприємницької діяльності та зовнішньоекономічної діяльності у вищих навчальних закладах.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 62 сторінки, 9 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел з 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

1.1. Історія розвитку вільних економічних зон

Торкаючись міжнародної економічної інтеграції, що об'єднала розрізнені економіки різних країн в один спільний ринок, єдиний господарський механізм, не можна не відзначити виникнення та розвиток на тлі цього процесу вільних економічних зон (ВЕЗ), які є на цей момент часу найважливішим елементом функціонування будь-якої сучасної економіки.

Для світових господарських зв'язків активізація діяльності вільних економічних зон дозволяє прискорити економічне зростання шляхом збільшення міжнародного товарообігу, фінансового обороту, обміну технологіями, результатами інтелектуальної діяльності, інформаційними ресурсами, а також поглиблення економічних відносин між окремими країнами [27].

Актуальність цього процесу полягає в тому, що роль і значення вільних економічних зон у світовій та національній економіці, безсумнівно, зростає шляхом того, що створення ВЕЗ є одним зі способів залучити необхідні для розвитку регіонів інвестиції. У цьому слід пам'ятати, що причини функціонування вільних економічних зон кожної держави різняться. На відміну від розвинених країн, де такі зони створювалися для розширення зовнішньоекономічних зв'язків, удосконалення регіональної політики, стимулювання малого та середнього бізнесу, в країнах ВЕЗ створювалися, в основному, для залучення іноземного капіталу, технологій, модернізації промисловості, оскільки таким країнам не доводилося розраховувати на внутрішні здібності.

ВЕЗ в країнах, що розвиваються, відрізняються і структурою джерел залученого капіталу. У країнах із розвинутою ринковою економікою – це

переважно національний приватний капітал, у країнах, що розвиваються – переважно іноземний приватний капітал. Звідси випливає і наступна особливість ВЕЗ у тих країнах, що розвиваються - більш преференційний інвестиційний клімат, який встановлюється в них державою іноземних інвесторів [35].

Враховуючи світовий досвід становлення удосконалення зон, вільних від податків і мит, вважаємо, що кожен різновид ВЕЗ має на увазі взаємозв'язок з економічним потенціалом тієї держави, де вона функціонує.

При цьому діяльність ВЕЗ повинна ґрунтуватися на міцній правовій базі та, відповідно, забезпечувати:

- активний розвиток економіки внаслідок залучення нової техніки, удосконалених технологій, виробничого капіталу та передового досвіду управління;
- використання в реальних умовах новітніх методів господарювання, в основі яких лежить поєднання різних форм власності;
- впровадження у виробничу сферу діяльності вітчизняних та закордонних науково-технічних досягнень;
- забезпечення національного ринку продукцією з високою конкурентоспроможністю;
- збільшення робочих місць, скорочення рівня безробіття тощо.

У цілому, аналізуючи еволюцію становлення вільних економічних зон, можна укласти, що у своєму розвитку вони пройшли кілька етапів, кожен із яких характеризувався поступовим стимулюванням міжнародного економічного співробітництва та досягненням відкритості національної економіки світу.

Однак слід зазначити, що зараз активно відбувається процес глобалізації світової економіки з переходом її ключових позицій до розвитку вільних економічних зон та глобалізації ринків. Це обумовлюється як самим процесом розвитку, так і впливом множини факторів, а саме: рівнем економічного розвитку країни-засновника, науково-технічним та експортним потенціалом регіону, станом його економіки або окремих галузей, транспортної, сервісної та іншої

інфраструктури, географічними особливостями, а також цілями створення самих вільних економічних зон.

При цьому необхідно мати на увазі, що зараз не існує єдиного поняття "вільна економічна зона", характерного для всіх країн. Проте, відповідно до Кіотської міжнародної конвенції щодо спрощення митних процедур (18 травня 1973 р.), під «вільною економічною зоною» розуміється частина території країни, на якій товари розглядаються як об'єкти, виведені за межі національної митної території таякі не піддаються звичайному митному контролю та податковому регулюванню [27].

Таким чином, розглядаючи історію виникнення вільних економічних зон, слід зазначити, що ВЕЗ пройшли досить довгий шлях розвитку від найпростіших до складніших їх видам.

У вітчизняній практиці досить часто можна зустріти термін «особливі економічні зони». В сьогоденні поняття «вільні економічні зони» та «особливі економічні зони» використовуються як синоніми, у зв'язку з тим, що є особливостями перекладу від англійського терміна «Special Economic Zone».

У своїй роботі, так само будемо використано два цих поняття як синоніми, з урахуванням поправки на регіони. Автори М. Войнаренко, К. Рудько вважають, що вільна економічна зона включає ще низку понять (рис. 1.1).

Для того, щоб розв'язувати проблему закритості світових економік і дозволити національним підприємствам функціонувати на міжнародних ринках, необхідно вибрати інституційні інструменти ВЕЗ, які відрізняються один від одного організаційно-правовою формою та спеціального економіко-фінансовим режимом.

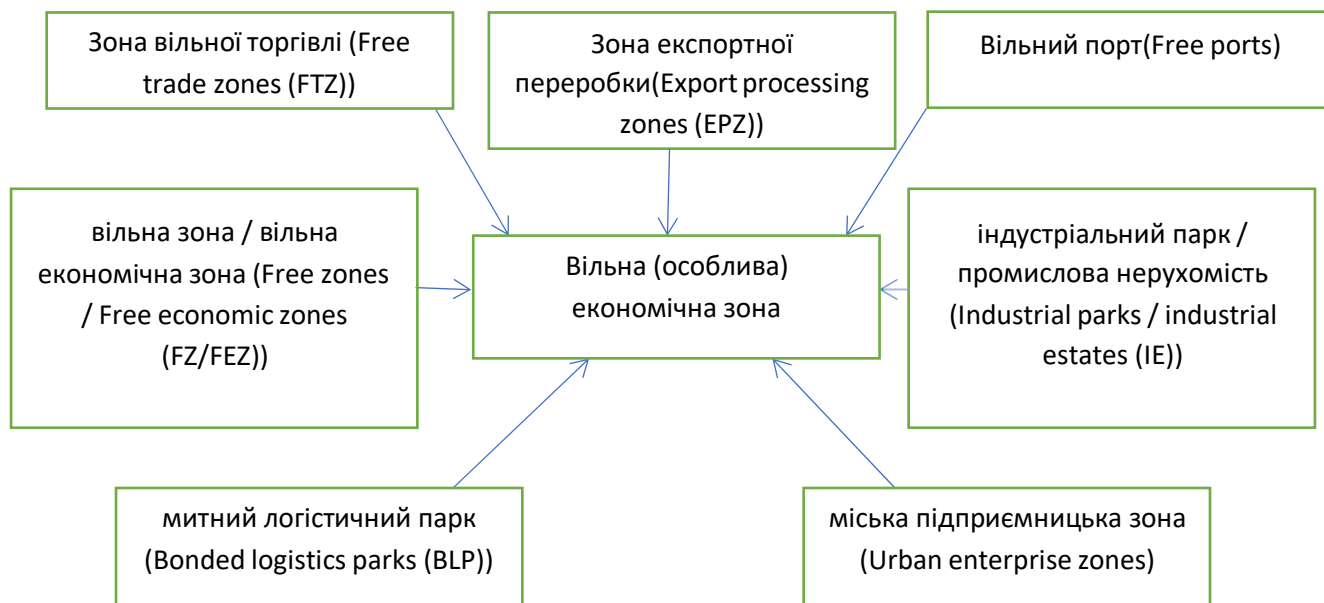

Рисунок 1.1 - Зміст поняття «вільна (особлива) економічна зона»

Джерело: розроблено автором на основі [2]

У процесі акомодатії до умов світової економіки, що постійно змінюється, держави та транснаціональні корпорації визначили власні передумови нових умов розвитку глобальної економічної інтеграції, в т. ч. і за допомогою створення вільних економічних зон.

Вивчивши історію виникнення вільних економічних зон, можна виділити чотири основні етапи їх розвитку, які представлені на (рис. 1.2) [15]

Перший етап ВЕЗ – це надання грецькою владою у 166 році до нашої ери для приїжджих купців пільг у вигляді звільнення від податків та мит, що сприяло розвитку торговельних відносин між Заходом та Сходом. Таким чином, грецький острів Делос можна вважати першою зоною вільної торгівлі протягом майже сторіччя.

Також до першого етапу розвитку ВЕЗ можна віднести оголошення в 1547 році італійського міста Ліворно місцем вільної торгівлі, де купці домоглися права не сплачувати податки за ведення торгівлі.

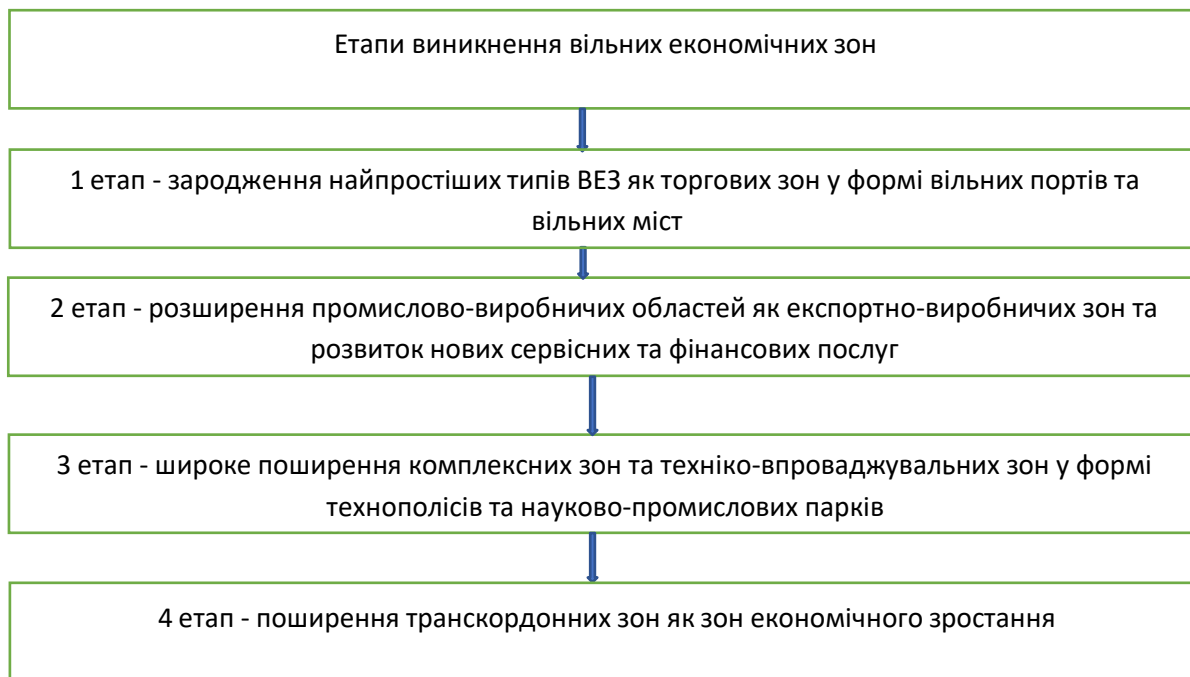

Рисунок 1.2 - Етапи розвитку вільних економічних зон

Джерело: розроблено автором на основі [15]

З метою уникнення жорсткого митного режиму більшості європейських держав, а також високих митних зборів та митних процедур у середні віки у великих портових містах: Генуї, Венеції, Марселі – виникають перші зони (приморські гавані), які обмежені спеціальним митним кордоном від решти території міста. За переміщення цінностей із цих портових міст до інших закордонних країн не стягувалися митні збори, але на товари, переміщені територією країни, поширювався традиційний митний режим. Все це сприяло тому, що на цих територіях стали поступово розвиватися транзитні перевезення, розширювалося виробництво, що сприяло створенню нових робочих місць та постачанню населення товарами.

Щоб збільшити надходження до скарбниці податків, у деяких портових містах замість «порто-франко» було створено «вільні гавані» для здійснення безмитних торгових операцій із закордонними товарами та їх зберігання без обмеження строку. При цьому головною відмінністю «вільних гаваней» було те,

що на їх території заборонялося проживати особам, які не мали безпосереднього відношення до функціонування та експлуатації товарів.

Статус "вільна гавань" у XIX столітті отримали Гамбург, Любек, Данциг, Генуя, Марсель, Одеса, Владивосток, Батумі [14].

Другий етап ВЕЗ – це період кінця XIX – початку XX століття. Для нього характерно еволюювання процесу виробництва, поглиблення міжнародного поділу праці, збільшення обсягів вивезення капіталу, проте при цьому спостерігається значний економічний спад у галузях більшості регіонів, що раніше діяли. В цей час зовнішньоекономічні зв'язки стали розвиватися не тільки у сфері торгівлі, а й в інших сферах.

Особливістю другого етапу розвитку ВЕЗ є те, що англійці П. Халл та Г. Хаув, а також С. Бутлер запропонували нову концепцію виходу з кризи окремих територій та галузей, засновану на функціонуванні «вільних портів». Згідно з цією концепцією, у таких зонах зацікавленим підприємцям надавалися різні податкові пільги, але державними органами регламентувалися види їх діяльності. При цьому дозволялося здійснювати різні банківські та страхові операції, заборонені чинним законодавством тощо, що, своєю чергою, сприяло розвитку сервісної, виробничої та торгової діяльності [26].

Третій етап ВЕЗ характеризується безліччю відкриттів та досягнень у науці та техніці, освітою внаслідок антиколоніальної боротьби низки незалежних держав на початку другої половини XX століття. Розвиток виробничих відносин дало імпульс до появи нових видів організації та функціонування вільних експортно-виробничих зон. Використовуючи свій науково-технічний потенціал, Ірландія в 1959 році на території аеропорту Шеннон створила вільну виробничу зону, що започаткувала цей етап розвитку. З цього моменту часу вільні виробничі зони набули нового статусу, поширившись головним чином у країнах, що розвиваються.

Характерною особливістю вільних експортно-виробничих зон стало те, що завдяки отриманню пільгового правового та валютно-фінансового режиму забезпечувався розвиток експортно-орієнтованих виробництв залученням місцевих

та іноземних капіталів у вигляді інвестицій, як прямих, так і непрямих. Також збільшення експортного виторгу від продажу товарів, продукції, передових технологій та техніки.

Четвертий етап ВЕЗ – це приєднання країн Європи та країн Азії наприкінці ХХ століття до процесів використання ідеї вільних економічних зон та світової інтеграції.

Таким чином, активне включення країн світу до міжнародних економічних відносин призвело до виникнення та широкого поширення у світі вільних економічних зон, створення яких спричинило включення національних економік до міжнародних зв'язків.

Цей етап характеризується підвищенням наукомісткості ВЕЗ. Насамперед це торкнулося техніко-економічного розвитку. Наприкінці 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст. на хвилі технічної революції багато експортно-орієнтованих ВЕЗ з обробної промисловості стали набувати дедалі більшої науково-технічної орієнтації, основну увагу приділяючи розвитку технічних знань.

Головною формою ВЕЗ у цьому періоді є науково-технологічна зона. Хоча науково-технологічна зона з'явилася вже у 50-х рр.: у 1951 р. поблизу Стенфордського університету штату Каліфорнія, США, було створено Силіконову (Кремнієву) долину, але тільки після кінця 70-х рр. науково-технологічна зона наочно поєдналася з елементами експортно-промислової зони і стала швидко розвиватись.

Різноманітні та ефективні ВЕЗ відіграють велику роль у розвитку районів, що дозволяє поширювати їхній ефект на територіальні утворення міста або провінції.

Загалом, ВЕЗ на сучасному етапі розвивається так: у монофункціональній, двофункціональній, багатофункціональній формі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Характеристика розвитку світових вільних економічних зон на сучасному етапі

Час виникнення	Етап	Характер	Типові види
До середини ХХ ст.	період виникнення БЕЗ	монофункціональний: торгівля	вільні порти, зони вільної торгівлі
До 70-х років ХХ ст.	період розвитку БЕЗ	двофункціональний: торгівля, виробництво	експортно-виробничі зони
По сьогоднішня	період процвітання БЕЗ	багатофункціональний: торгівля, виробництво, розробка, обслуговування тощо.	комплексні вільні зони

Джерело: [24]

Початок сучасним БЕЗ у країнах розвинутою ринковою економікою поклала зона зовнішньої торгівлі (Foreign Trade Zones), створена США в 1934 р. для активізації зовнішньоторговельної діяльності через використання ефективних механізмів зниження митних витрат для автомобілів.

Таким чином передбачалося скорочення імпорتنих тарифів на деталі та компоненти. У зони зовнішньої торгівлі було перетворено склади, доки, аеропорти. Підприємства, що діють у зазначених зонах, виводилися з-під митного контролю у США, якщо імпортовані в зону товари потім прямували до третьої країни. Митні витрати знижувалися і тоді, як у зоні здійснювалася "доведення" продукції фірм США для подальшого експорту. Якщо ж товари із зони йшли до США, вони в обов'язковому порядку проходили всі митні процедури, передбачені законодавством держави.

Загальновизнаним світовим лідером та законодавцем у галузі створення та досвіду розвитку та вдосконалення БЕЗ є Ірландія - країна, яка лише у 1949 р. була проголошена незалежною республікою, переставши бути британським домініоном. Держава мала суто аграрну економіку, відчувала надвиробництво сільськогосподарської продукції, масове безробіття, злидні, низьку грамотність та відтік населення зі своєї території. За три десятиліття Ірландія створила на своїй

території майже 60 локальних вільних економічних зон, перетворилася на рівноправного члена європейської економічної спільноти.

Провідним сектором економіки Ірландії в зараз є машинобудування та приладобудування, друге місце посідає міжнародний туризм, а третє – аграрне виробництво, яке повністю задовольняє потреби країни у продовольчій сфері. На зміну безробіттю, злидням і безграмотності прийшли висока потреба у кваліфікованій робочій силі, що реалізується через розвинену мережу цільового професійного навчання, гарантовану фінансовим забезпеченням державою гімназійна освіта та середній річний дохід для працюючого в економічній зоні в 50-70 тис. дол. [31].

У 90-ті роки за темпами економічного зростання світовим лідером став Китай, у якому сьогодні успішно працюють 5 особливих економічних регіонів, які ще 1980 році отримали пільги ВЕЗ. У 1990 р. до них приєднався Пудун у Шанхаї, який за обсягами інвестицій 90-х роках перевищив сумарний обсяг інвестицій 5 особливих економічних регіонів майже за 20 років (відповідно 25 та 22 млрд дол.). Крім цього, 14 міст Китаю набули статусу відкритих приморських територій.

Саме фактор приморського узбережжя східних територій Китаю дозволив цим регіонам вийти в лідери економічного розвитку країни навіть за умов відсутності пільг, властивих ВЕЗ. Всього на території китайських ВЕЗ протягом останніх 20 років було введено в дію близько 5700 підприємств за участю іноземного капіталу. Багато повчального можна отримати з досвіду організації ВЕЗ у Китаї [25].

У сучасній економічній літературі приділяється багато уваги досвіду створення та функціонування ВЕЗ у розвинених країнах і країнах, що розвиваються. За спостереженнями фахівців, багато ВЕЗ трансформувалися спочатку зі складських та транзитних зон в експортно-виробничі, а згодом - і в комплексні. Наявність експортних зон збільшує вивезення товарів та послуг із країни в середньому з 7% до 20% на рік.

У країнах розвиненої ринкової економіки ВЕЗ представлені всіма типами. Проте, найбільшого розвитку тут набули зони вільної торгівлі та науково-технічні зони. Лише в США пільговими умовами зон вільної торгівлі користуються понад 3 тис. компаній, найбільша з яких у Сан-Франциско [33].

Економіка промислово розвинених країн глибоко інтернаціоналізована, тому і ВЕЗ, як правило, широко включені у міжнародний поділ праці. У країнах найбільшого поширення набувають експортно-виробничі зони (ЕПЗ).

Причини, пов'язані з головними функціями, які повинні виконуватися ВЕЗ у цих країнах, включають:

- забезпечення економічного зростання країни;
- досягнення нового вищого ступеня індустріалізації її економіки;
- включення країни у світовий поділ праці та міжнародну торгівлю, або зміну її місця в них з урахуванням досягнутої трансформації в окремих галузях чи економіці загалом.

У зв'язку з цим, ВЕЗ у багатьох країнах, що розвиваються, нерідко стають основною концепцією економічного зростання, розрахованої на певний, цілком історично доступний для огляду (20 - 30 років) період.

На відміну від ЕПЗ у розвинених країнах, які працюють переважно на внутрішньому ринку, ЕПЗ у країнах завжди орієнтовані на зовнішній ринок. Оскільки тільки нарощуючи експорт, вони можуть вирішити завдання, що стоять перед ними, а також отримати вільно конвертовану валюту, необхідну їм для ефективного здійснення світових економічних зв'язків.

Отже, можна стверджувати, що ВЕЗ є частиною території країни, географічно обмежену особливим чинним режимом. Така територія включає сприятливі економічні та правові засади для зареєстрованих національних і закордонних компаній, пільги та стимули щодо ведення певних видів діяльності.

Іншими словами, режими, що діють на території ВЕЗ, регулює спеціальне законодавство, яке охоплює безліч питань, пов'язаних з оподаткуванням, митним регулюванням, ліцензуванням, візовим оформленням і т.д. на цій території.

Сьогоднішня досвід створення та розвитку ВЕЗ показує, що, попри на тривалий період їх існування, так і не вдалося розробити єдиний і універсальний механізм для ефективного функціонування та віддачі ВЕЗ до бюджетів держави, оскільки на їх діяльність впливає величезна кількість загальних та специфічних факторів, які не можна не враховувати при створенні та розвитку зони на будь-якій території.

1.2. Сутність, класифікація та особливості функціонування вільних економічних зон

Аналіз підходів до визначення феномену ВЕЗ показав, що більшість авторів збігаються на тому, що спільними рисами всіх ВЕЗ є: надання інвесторам особливого режиму ведення господарської діяльності, відмінного від превалюючого на решті території країни (регіону), та обмеженість (як правило географічна) території, на якій діє цей особливий режим.

Вільні економічні зони пройшли досить тривалий шлях еволюції. Створюючись для досягнення економічних та політичних цілей, ВЕЗ поступово зазнавали змін, набуваючи нових рис, форм та особливостей.

Ми провели аналіз найбільш поширених типологій та форм зон, що сформувалися на цей час. Експерти ЮНКТАД поділяють ВЕЗ за двома основними класифікаційними ознаками: спеціалізацією та формою організації (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Функціональна таксономія ВЕЗ

Тип	Опис
Спеціалізація	
Логістичні хаби (Вільні торгові зони)	Надають комерційні, складські та логістичні послуги; послуги зі спрощення торговельних процедур для транзиту та реекспорту в аеропортах, морських портах, на кордонах. Можуть розташовуватися поряд із великими промисловими районами або в їх межах
Багатофункціональні ВЕЗ	Націлені на загальнопромисловий розвиток; немає конкретного профілю
Спеціалізовані ВЕЗ	Орієнтовані на розвиток окремих секторів та галузей, а також на діяльність глобальних виробничо-збутових ланцюгів
Інноваційні ВЕЗ	Створюються з метою модернізації промисловості та розвитку нових галузей (зони високих технологій, біотехнологічні зони, екозони)
Форма організації	
Великомасштабні зони	Великі інтегровані зони, які часто збігаються з субнаціональним адміністративним районом або побудовані як селища з житловими районами та інфраструктурою
Зони, орієнтовані на ПШ	Створюються в рамках партнерства між країнами-експортерами капіталу та країнами із низьким рівнем доходу.
Транскордонні/регіональні зони розвитку	Націлені на сприяння регіональному економічному співробітництву та використанню ефекту масштабу, пов'язаного з регіональними ринками

Джерело: [39]

Класифікація, запропонована фахівцями ОЕСР (табл. 1.3), відрізняється від наведеної вище. Автори зазначають, що дана класифікація не охоплює індустріальні та технологічні парки, оскільки ВЕЗ за їх визначенням вимагають надання конкретної нормативної бази та/або режиму стимулювання, обмеженого підприємствами, які працюють біля задалегідь визначеної зони.

Таблиця 1.3 - Загальна класифікація видів ВЕЗ

Тип зони	Мета розвитку	Опис
Вільні торгові зони	Розвиток торгівлі	Також відомі як комерційні вільні зони. Це чітко розмежовані зони, що пропонують складські та інші види послуг, спрямовані на стимулювання імпорту та експорту
Експортно-виробничі зони (ЕВЗ)	Експортне виробництво	Промислові кластери, що стимулюють розвиток виробничої та іншої діяльності, переважно орієнтованої експорту
Гібридні ЕВЗ	Експортне виробництво	Зони мають додаткове розмежування. Одна частина відкрита всім галузям промисловості незалежно від своїх експортної орієнтації, інша – спеціально призначена для фірм, орієнтованих на експорт
Вільні порти	Комплексний розвиток	Великі території, що охоплюють різноманітні види діяльності та широкий спектр стимулів та пільг
Зони вільного підприємництва	Розвиток територій	Спрямовані на пошук вирішення проблемних міських та сільських районів. Поширені у розвинених країнах та характеризуються наданням податкових пільг та фінансових субсидій
Моно виробничі ЕВЗ	Експортне виробництво	Пільги надаються конкретному підприємству, а не географічному регіону

Джерело: [27]

Т. Фароле та Г. Акінджи у звіті «Спеціальні економічні зони (СЕЗ): прогрес, нові виклики та майбутні напрямки» запропоновано схожу, проте більш обмежену версію класифікації ВЕЗ (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 - Типізація СЕЗ

Тип зони	Мета розвитку	Діяльність	Ринки
Вільні торгові (комерційні) зони	Підтримка торгівлі	Підприємництво чи торгівля	Внутрішній, зовнішній, у тому числі експорт
Традиційні ЕВЗ	Експорт та виробництво	Виробництво та переробка	Переважно зовнішній

Продовження таблиці 1.4

Зони вільного підприємництва (одно модульні ЕВЗ)	Експорт та виробництво	Виробництво та переробка	Переважно зовнішній
Гібридні ЕВЗ	Експорт та виробництво	Виробництво та переробка	Внутрішній, зовнішній
Вільні порти	Комплексний розвиток	Багатоцільова	Внутрішній, зовнішній

Джерело: [33]

Ж.-П. Родріге у своїй роботі «Географія транспортних систем» відзначає чотири основні типи вільних зон: вільні порти, зони вільної торгівлі, експортно-виробничі зони та особливі економічні зони (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 - Типи вільних зон

Тип зони	Функції та розташування	Взаємодія з ринками
Вільні порти	Торгова та логістична платформа. Портові міста або пов'язані з ними території.	Внутрішній, зовнішній
ЗВТ	Підтримка торгівлі за допомогою надання складських та інших пов'язаних з торгівлею послуг. Пункти пропуску через державний кордон.	Внутрішній, зовнішній, у тому числі експорт
Експортно-виробничі зони	Розвиток експортноорієнтованого виробництва та переробки. Поблизу великих транспортних вузлів.	Внутрішній, зовнішній
ОЕЗ (особливі економічні зони)	Залучення прямих іноземних інвестицій. Комерційні порти	Переважно зовнішній

Джерело: [34]

Д. Ч. Цзен, посилаючись на класифікацію Світового банку та власні дослідження, пропонує наступну типологію СЕЗ (табл. 1.6). Автор також зазначає, що це не вичерпний перелік.

Таблиця 1.6 - Огляд загальних типів СЕЗ

Назва	Визначення
ВЕЗ	Огороджені, безмитні зони, що пропонують складські та розподільні приміщення для торгівлі, транзиту та реекспортних операцій
Експортно-виробничі зони	Промислові зони, орієнтовані насамперед на зовнішні ринки. Вони пропонують фірмам умови вільної торгівлі та ліберальне нормативно-правове середовище. Існує два типи ЕПЗ: комплексний – відкритий всім галузям промисловості; спеціалізований – відкритий лише для певних спеціалізованих секторів/продуктів
Комплексні ВЕЗ	Великі за площею зони, у яких поєднуються різні виробничі, сервісні та інфраструктурні об'єкти
Індустріальні парки (зони)	Як правило, це виробничі майданчики, що пропонують широкий спектр стимулів і пільг. Схожі на комплексні зони, але в менших масштабах.
Митні зони	Спеціальні будівлі або інші зони, що охороняються, в яких товари можуть зберігатися, піддаватися обробці або виробничим операціям без сплати мит, які зазвичай стягуються. Основна відмінність від СТЗ у тому, що на «митну зону» поширюються митні закони та правила, тоді як на СТЗ ні
Спеціалізовані зони	Включають науково-технічні парки, нафтохімічні зони, логістичні парки, центри тощо.
Екоіндустріальні парки (зони)	Зосереджені на покращенні екології, скороченні відходів та покращенні екологічних показників фірм. Вони часто використовують концепцію «промислового симбіозу» та «зелених» технологій для досягнення енерго- та ресурсоефективності

Джерело: [25]

Аналіз різних типологій ВЕЗ показує, що загальна концепція особливої економічної зони розвивалася з часом, у результаті з'явилася велика різноманітність зон з різними цілями, особливостями та видами діяльності.

Виявлення ж конкретних типів ВЕЗ при цьому чи іншому підході багато чому визначається цілями аналізу. Наведені вище класифікації ВЕЗ до певної міри корелюють з різними періодами розвитку ВЕЗ. У зв'язку з вищевикладеним, у

рамках даного дослідження, в основі типології ми вирішили використовувати еволюційний підхід.

Зважаючи на те, що до основних параметрів усіх вільних (спеціальних) економічних зон належать особливі митні та податкові режими, а також їх територіальна відокремленість, це не буде відображатися при характеристиці окремих типів (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 - Загальна типологія ВЕЗ

Тип зони	Характеристика
Вільні торгові (транзитні) зони (логістичні хаби)	Сприяння розвитку міжнародної торгівлі. Надають комерційні, складські, логістичні, митні та інші види послуг
Вільні експортно-виробничі зони (ВЕВЗ)	Залучення іноземних інвесторів, розвиток експортноорієнтованих виробництв. Пропонують умови вільної торгівлі та ліберальне регулятивне середовище для ведення виробничої діяльності
Спеціалізовані ВЕЗ	Орієнтовані на секторальний (послуги, ресурси та ін.) та галузеве (автомобілебудування, електроніка та ін.) розвиток
Багатофункціональні ВЕЗ	Не мають конкретної спеціалізації, спрямовані на загальнопромисловий розвиток. Зони великого розміру, що поєднують у собі різні промислові, сервісні та ін. напрямки
Інноваційні (науково-промислові) ВЕЗ	Сприяння індустріалізації та комерціалізації високих технологій, а також науково-технічному та економічному розвитку країн та регіонів
Транскордонні ВЕЗ	Сприяння зміцненню транскордонного співробітництва. Транскордонні зони, що об'єднують території двох або більше країн, де встановлюються спеціальні режими управління та господарювання

Джерело: [28]

Історично першою задокументованою формою ВЕЗ стали «порто-франко». Вони являють собою митну економічну зону, де товари вивантажувалися, піддавалися перепакування, розсортування, переробці без сплати мита. Тобто, за своєю суттю, це були вільні торгові (транзитні) зони. Метою їх створення було заохочення до розвитку торговельної діяльності. У сучасній термінології аналоги

таких утворень можна назвати логістичними центрами (хабами) зі спеціальними умовами господарювання. Економічна ефективність у них забезпечується з допомогою комплексного логістичного обслуговування, в якому центри одночасно надають різноманітний спектр логістичних послуг, скорочуючи витрати на доставку вантажу.

Промислова революція, що викликала швидке зростання виробництва, призвела до появи нового виду зон – вільних експортно-виробничих зон (ЕВЗ). Паралельно відбувався розвиток та спеціалізованих (інвестиційних, банківських, страхових та ін.) вільних зон. Бажання територіально наблизити постачальників послуг, покликаних обслуговувати експортно-виробничу діяльність, багато в чому спричинило створення багатофункціональних ВЕЗ.

Слідуючи за світовими тенденціями та науково-технічним прогресом, ВЕЗ з виробничих та сервісних трансформувалися в зони, що засновані на досягненнях науки. Попри те, що багато фахівців схильні відносити інноваційні ВЕЗ до групи спеціалізованих зон, на наш погляд, їх варто виділити окремо. Тому є дві основні причини:

- 1) їхня поява стала новим витком в еволюції ВЕЗ і
- 2) їх високий вплив на розвиток економічних систем у різних країнах (регіонах).

Наприкінці ХХ ст. інтенсифікація інтеграційних процесів, зокрема в країнах Західної Європи, призвела до виникнення транскордонних вільних економічних зон.

Отже, запропонована нами типологія вільних економічних зон дозволяє не тільки виділити характерні особливості основних видів ВЕЗ, але й зрозуміти історичні передумови їх виникнення та розвитку.

Вивчення дефініцій «вільна (особлива) економічна зона» дозволило виявити, що більшість авторів єдині у цьому, що спільними рисами всіх ВЕЗ є: надання інвесторам особливого режиму ведення господарської діяльності, відмінного від

превалюючого іншій території країни (регіону), і обмеженість (зазвичай географічна) території, на якій діє цей спеціальний режим.

На основі критичного аналізу найбільш поширених у міжнародній теорії та практиці типологій ВЕЗ, ми розробили авторську типологію, яка базується на еволюційному підході. Усі ВЕЗ розділені на шість основних типів:

- вільні торгові (транзитні) зони (логістичні хаби);
- вільні експортно-виробничі зони (ВЕВЗ);
- спеціалізовані ВЕЗ;
- багатофункціональні ВЕЗ;
- інноваційні (науково-промислові) ВЕЗ;
- транскордонні ВЕЗ.

Така класифікація дає чіткіше уявлення про те, який саме тип ВЕЗ підходить для кожного конкретного виду діяльності з урахуванням його довгострокових цілей функціонування.

1.3. Етапізація та передумови розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

Об'єднані Арабські Емірати (або ОАЕ) є федеративною державою, до якої входять сім штатів, іменованих еміратами. Найбільший з них – Дубай. Географічно Об'єднані Арабські Емірати розташовані у південно-східній частині Великого Аравійського півострова, що знаходиться у південно-західній частині азійського континенту (Перська затока).

Конституція, прийнята 1971 року, забезпечує основу управління політичними справами ОАЕ. Цей документ містить низку взаємопов'язаних органів управління. Практичну форму політики можна назвати компромісом різних аспектів федеральної системи, монархії та президентської системи. Це пов'язано з

тим, що сім еміратів є абсолютними монархіями й частково незалежні від центрального федерального уряду.

Дубай – один з еміратів, що розташовані в Об'єднаних Арабських Еміратах, – має значні запаси енергії. У 2018 році країна була сьомою по величині виробником сирової нафти у світі. Країна також посіла четверте місце у рейтингу ОПЕК із виробництва рідких вуглеводнів. Нафтова промисловість країни займає сьоме місце у світі за загальним запасом природного газу. Видобуток вуглеводнів має вирішальне значення для економіки Об'єднаних Арабських Еміратів загалом. Хоча Дубай є найбільшим містом країни, не контролює більшу частину виробленої продукції. Це місце належить Абу-Дабі, на частку якого припадає 94% всіх підтверджених запасів. У Дубаї запаси становлять приблизно 4 мільярди барелів сирової нафти.

Продажі вуглеводнів забезпечують надходження приблизно 65 млрд дол. на рік, що становить 20% експортних доходів країни. Об'єднані Арабські Емірати отримали незалежність від Великобританії в 1971 році. В той період основа їхньої економіки була пов'язана зі здобиччю та експортом нафти. Згідно з останніми рейтингами, наданими Міжнародним валютним фондом, ОАЕ мають відносно високий номінальний ВВП 421 млрд дол. (2022), а на одну особу – 41 420 дол. (за ПКС – 67 119 дол.) [30].

До середини ХХ століття ОАЕ склалися з бідних міст та рибальських селищ. Навіть палаци шейхів вражали скоріше скромністю, ніж царським розмахом. А ні електрики, а ні побутових вигод, а ні транспортного сполучення, а ні висотних будівель, а ні асфальтованих доріг загалом – нічого, чим сьогодні славляться Арабські Емірати.

Процес створення особливих економічних зон у світовій економіці активізувався у 80–90-х роках. ХХ ст. Цьому сприяли успіхи ірландського аеропорту Шеннон, китайського порту Шеньчжень та інших районів. Якщо в середині 1986 р. у світі налічувалося 176 таких зон, то до 2015 р. їхнє число збільшилося до 4300 [25, с. 20]. У арабських монархіях тенденції розвитку БЕЗ

відповідають загальносвітовим процесам. Серед арабійських монархій піонером та лідером у створенні вільних економічних зон є Об'єднані Арабські Емірати.

З початку у 1960-х років нафтовидобутку бідні князівства поступово стали перетворюватися: з'явилися заводи з переробки «чорного золота», нові робочі місця, в країну потягнулися фахівці. Чим вищими були ціни на нафту на світовому ринку, тим більший дохід до скарбниці отримував уряд ОАЕ. Однак шейх Зайд, який прийшов до влади, вирішив, що тримати економіку країни в постійній залежності від світових цін на «чорне золото» – неправильно, і почав шукати інші шляхи розвитку держави. Після того, як було вирішено основні проблеми титульної нації (житло, зручності, прісна вода, транспорт), правитель доручив розробити план, який би допоміг змінити тип економіки та наповнювати бюджет ще чимось крім нафтовидобутку.

Так виникла перша вільна економічна зона. Натхненники ідеї про ВЕЗ врахували, що за смутних часів населення країни вижило, займаючись контрабандою, тобто вільною від мит та податків торгівлею.

Другою причиною було бажання пожвавити аеропорт Дубая. Ще на початку ХХ століття він грав значну роль в існуванні країни, оскільки ОАЕ, будучи розташованими на перетині торгових шляхів, ставали перевалочним пунктом для літаків, що прямував з Америки до Європи й навпаки. Тоді ж тут звели всі необхідні будівлі, розширили територію самого аеропорту, загалом значно покращили його інфраструктуру.

Повітряна гавань почала занепадати з розвитком сфери авіаконструювання: були створені літаки, які могли витримувати тривалу подорож без дозаправлення, та в аеропорту Дубая перестали приземлятися міжнародні рейси. 1985 року шейх підписав закон, який дозволяв відкриття в Дубаї першої ВЕЗ під назвою Джебель Алі. Вона не лише вдихнула нове життя у аеропорту, а й залучила міжнародних інвесторів. Почин виявився настільки вдалим, що досвід Дубая почали переймати й інші емірати, і нові ВЕЗ з'являлися стрімко та у великій кількості.

На сьогодні лише у самому Дубаї успішно працює кілька десятків ВЕЗ. Попри величезний вибір зон вільної торгівлі, закордонні підприємці особливо виділяють 3 ВЕЗ як найбільш комфортні для ведення бізнесу: Джебель Алі, як найстарішу і найбільш надійну, в якій сьогодні працює понад 6 тис. різноманітних компаній, у тому числі й знані в усьому світі бренди, такі як Nestle, Toshiba та інші. ВЕЗ Рас-ель-Хайма, оформлення паперів у якій відбувається швидко і без особливої тяганини, стала притулком для п'яти тисяч різноманітних компаній. Аджман Фрі Зон, тому що обслуговування підприємств, оренда нерухомості, вартість проживання в цьому еміраті набагато дешевша, ніж в інших.

У арабських монархіях тенденції розвитку ВЕЗ відповідають загальносвітовим процесам. Серед арабських монархій піонером та лідером у створенні вільних економічних зон є Об'єднані Арабські Емірати. Ключовою відмінністю режиму у вільних зонах від основної території ОАЕ є можливість повного контролю іноземців над компанією. Також реєстрація у ВЕЗ ОАЕ передбачає такі пільги, як повне звільнення від експортного та імпорного мита, можливість 100% репатріації капіталу та прибутку, відсутність корпоративного податку строком на 15 років з можливістю продовження ще на 15 років, відсутність податків на прибутки фізичних осіб.

Багато компаній, що працюють у ВЕЗ ОАЕ, орієнтуються не на ринок цієї країни, а на експортну та реекспортну діяльність і можуть бути залучені лише за створення максимально якісних та пільгових умов роботи.

Таким чином, при лібералізації економіки та розвитку ВЕЗ країни змушені конкурувати на світовому рівні з іншими країнами за якістю управління, витрат за ведення бізнесу, наданим пільгам. Зараз в ОАЕ діють понад 20 ВЕЗ. Лідером у створенні даних районів є Емірат Дубай. На нього припадає лише 4% запасів нафти ОАЕ, тоді як основний обсяг зосереджений Абу-Дабі [18, с. 659].

Таким чином, розвиток ненафтової економіки є природною потребою для Дубая. При цьому можна стверджувати, що ефективність політики Дубая надає позитивний вплив на економіку інших еміратів ОАЕ, а також ряду сусідніх країн.

У тому числі ними переймається інституційний досвід Дубая. Найбільша за товарообігом ВЕЗ аравійських монархій, Джебель Алі, була створена Дубаї з урахуванням однойменного морського порту.

Порт Джебель Алі будувався в 1976-1979 рр., займає площу в 134 км к, має 67 причалів, вважається найбільшою у світі штучною гаванню. У 1985 р. влада Дубая прийняла рішення створити на території, прилеглій до порту, вільну економічну зону. Розвиток цієї зони виявився успішним і надав імпульс розвитку інших ВЕЗ. У цю зону спрямовується 20% всіх прямих іноземних інвестицій, які загалом надходять в ОАЕ, і понад 50% експорту з Емірату Дубай надходить із Джебель Алі [38, с. 6].

Зовнішньоторговельний оборот Джебель Алі становить 69 млрд дол. [34]. Станом на 2014 р. у зоні зареєстровано 7300 компаній [38, с. 4].

Таким чином, політика Дубая щодо розвитку ВЕЗ дозволила досягти значних результатів і справити реальний вплив на диверсифікацію економіки.

Крім Джебель Алі, в Дубаї діє кілька нішевих галузевих ВЕЗ: Автомобільна зона Дубая, зона Дубая по автокомпонентах, зона Дубая за будівельними матеріалами, Дубайська вільна зона по килимах, Дубайське текстильне місто, Дубайський центр квітів, Дубайський парк золото та діамантів. Ці зони спеціалізуються на реекспортних операціях та дозволяють залучати виробників та торговців із десятків країн. Великими ВЕЗ Об'єднаних Аравійських Еміратів є Міжнародна вільна зона аеропорту Шарджі (МСЗАШ) та Зона вільної торгівлі Емірату Рас ель-Хайма. МСЗАШ було створено в 1995 р., нині у ній зареєстровано понад 6500 компаній зі 185 країн [39].

Зона вільної торгівлі Емірату Рас ель-Хайма було відкрито 2000 р., у ній на сьогодні зареєстровано найбільше число компаній в порівнянні з іншими зонами ОАЕ – 8 600 [40]. Ця зона використовує своє географічне положення – близькість до Дубая і прагне конкурувати з зонами цього емірату з витрат та якості послуг. Вона спирається на два вузлові об'єкти транспортної інфраструктури – порт та аеропорт Рас ель Хайма. Її основна перевага в тому, що вартість життя в Еміраті

Рас ель Хайма нижче, ніж у Дубаї, крім того, в рамках режиму одного вікна ВЕЗ надає більший спектр послуг.

Зараз влада емірату Абу-Дабі займається створенням найбільшої з точки зору території зони в аравійських монархіях, її площа складає 418 км². Для даного емірату ОАЕ характерно те, що він відстає від Дубая в різних сферах, пов'язаних із диверсифікацією економіки, проте при розвитку нових напрямів створює посправжньому великі проєкти. Нова зона складається з двох частин, одна з яких діє як особлива портова економічна зона, а інша - як промислова зона. Це Порт Халіфа (відкрився у 2012 р.) та Промислова зона Абу Дабі Халіфа (відкрилася 2014 р.). Таким чином, влада стимулює розвиток виробництва та одночасно забезпечують можливості експорту.

Влада Абу Дабі декларують плани, що 60–80% виробництва із зони відправлятиметься на експорт, до 2030 р. 15% не нафтового ВВП Абу Дабі вироблятиметься у Зоні Халіфі. Цей район розташований посередині між Абу Дабі та Дубаем, щоб використовувати переваги від близькості до ВЕЗ Джебель Алі та освоїти пустельну територію. У проєкт вже зроблено інвестиції у розмірі 7,2 млрд дол.. [31, с. 1]

Надалі передбачається, що поряд із територією зони пройде залізниця «Іттіхад», яка з'єднуватиме всю територію ОАЕ, а також мати продовження в Саудівській Аравії та Омані. Серйозність влади Емірату підтверджує те, що в Порт Халіфі було переведено всю контейнерну торгівлю Абу Дабі з Порту Зайеда.

Слід зазначити, що портові зони ОАЕ спеціалізуються на реекспорті. Таким чином, країна отримала додаткове джерело прибутку, що ґрунтується не на освоєнні новими технологіями виробництва, а на якісному адміністративному управлінні вільними економічними зонами та їх вигідному економіко-географічному положенні – тобто, з одного боку, можна сказати, що прибуток виходить «з повітря», а з іншого боку, причина успіху може бути пояснена на основі конкретних економічних термінів та понять – таких як використання

нематеріальних активів та створення кластерів, що дають мультиплікативний синергетичний ефект.

Отже, вільні економічні зони в ОАЕ – це особливі зони вільної торгівлі, які мають низку переваг. Саме вони забезпечують всебічний розвиток економіки країни. В Об'єднаних Арабських Еміратах понад 50 зон вільної торгівлі, 30 із них функціонують у Дубаї. Кожна з економічних зон спеціалізується на конкретній сфері діяльності, від торгівлі до реклами. Вільні економічні зони вже довели важливість для економіки країни.

Наступний рівень, на який вони мають вийти, – це створення глобальної мережі для гарантії сталого зростання економічного потенціалу ОАЕ. Вільні економічні зони також відіграють важливу роль у процесах глобалізації та інтеграції ОАЕ у загальносвітові процеси.

Вільні економічні зони безперервно розвиваються, зростають і розширюються.

По-перше, вони є чудовим інструментом у сфері інвестицій, гарантуючи підприємцям сталий економічний розвиток бізнесу.

По-друге, глобальний економічний ландшафт постійно змінюється, тому роль вільних економічних зон у міжнародній торгівлі стабільно зростає.

По-третє, зростання вільних економічних зон має значення для економіки нашої країни.

Міжнародний фінансовий центр у Дубаї очолює перелік вільних економічних зон. Найближчими десятима роками він, ймовірно, збільшиться втричі, ставши найбільш значущим банківським центром у регіоні. Його головний конкурент знаходиться в Абу-Дабі. Спочатку зростання цієї торгової зони було пов'язане з інвестиціями європейських та американських компаній. Однак останніми роками відбулося певне зрушення у бік країн Латинської Америки, Африки та Азії.

Основна частина зростання регіону, як і раніше, обумовлена інвестиціями міжнародних компаній у різні підприємства ОАЕ. Бажання міжнародних компаній

інвестувати в ОАЕ пов'язане з тим, що Об'єднані Арабські Емірати мають відмінне стратегічне розташування та відомі у всьому світі завдяки простоті ведення бізнесу.

Інновації є найважливішим компонентом просування та успіху вільних економічних зон. Вільна економічна зона, що нещодавно відкрилася, Дубай Ворлд Трейд Центр пропонує підприємцям можливість подвійного ліцензування. Інновації та розвиток бізнесу активно заохочуються усередині держави.

Наприклад, незабаром ОАЕ проведе конкурс для підприємств з метою стимулювання зростання культури ділових цінностей у країні. Переможець отримає грошовий приз.

Отже, вільні економічні зони є невід'ємною частиною економічного розвитку. Крім того, вони гарантують ОАЕ значне місце у світовій торгівлі. Це заохочує торгівлю та інвестиції, спонукаючи підприємців ділитися навичками, досвідом та інноваціями як у Дубаї, так і в усьому світі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН НА ЕКОНОМІКУ ОАЕ

2.1. Динаміка розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

В ОАЕ вільні економічні зони були засновані з метою стимулювання припливу інвестицій, активізації міжнародної торгівлі, а також як інструмент для створення робочих місць та поштовх для розвитку сучасних технологій. Перша ВЕЗ була відкрита у Дубаї (1985 рік). Досвід виявився настільки успішним, що подібні проєкти вирішили реалізувати по всій країні копіюючи модель на території інших еміратів.

На початок 2023 року в ОАЕ близько 40 таких зон, 20 з них розташовані в Дубаї. Кожна зона біля ОАЕ створювалася безпосередньо під спеціальний вид діяльності. Наприклад, головне призначення Gold and Diamond Park – торгівля ювелірними виробами, а Dubai Internet City спеціалізується на високотехнологічних галузях бізнесу [29].

Тим часом, практично в кожній ВЕЗ підприємці можуть зареєструвати фірму, яка займатиметься консультаційною діяльністю або здійснювати імпорт та експорт. Існують деякі винятки, зокрема реєстрація компаній для діяльності у сфері громадського транспорту та туризму можлива лише на території ОАЕ.

Як відомо, за межами ВЕЗ не менше 51% має належати місцевому підприємцю, відповідно, він отримуватиме частину прибутку. Серед ключових переваг реєстрації фірми у ВЕЗ варто зазначити такі: Відсутність необхідності сплачувати податки з доходу і підприємницької діяльності. Гарантія 100% володіння закордонним капіталом та репатріації капіталу, відсутність різноманітних торгових квот та бар'єрів, спрощена процедура здійснення імпорту та експорту, можливість зареєструвати компанії різних типів, включаючи філії

та представницькі офіси. Найбільш популярні ВЕЗ в ОАЕ та їх характеристики у табл. 2.1

Таблиця 2.1 - Основні ВЕЗ ОАЕ і їх характеристики

№	ВЕЗ	Характеристика
1	Dubai Airport Free Zone	Призначена для фірм, що спеціалізуються на логістиці та торгівлі продукції високої вартості, коли необхідне швидке митне очищення
2	Dubai Multi Commodities Center (ДМСС)	Зона оформлення торгових ліцензій будь-якого виду, зокрема, на дорогоцінне каміння та метали, відрізняється можливістю відкриття смартофісу.
3	Dubai International Financial Center	Престижний міжнародний фінансовий центр, де надається ліцензія на діяльність у сегменті страхування, фінансування, управління активами
4	Dubai Silicon Oasis	Так званий Дубайський силіконовий оазис стане вдалим рішенням для реєстрації підприємства з подальшою роботою у сфері ІТ-технологій, а також інжинірингу, консалтингу та торгівлі. У цій зоні особливо розкішні, але відносно дешеві офіси
5	Masdar City Free Zone	Зона порадує відсутністю бюрократичної тяганини, оперативним відкриттям фірми та швидким отриманням резидентської візи. Орієнтована наперед на бізнес із надання різноманітних послуг в окремих сферах економіки
6	Abu Dhabi Airport Business City.	Близькість до аеропорту Абу-Дабі дозволяє цій зоні запропонувати ідеальні умови для карго та логістики
7	RAK Free Trade Zone	Бюджетний варіант ВЕЗ, вигідний для торгового бізнесу, виробництва та надання послуг. Поруч розташований порт та аеропорт, проте зона знаходиться досить далеко від Дубая
8	Ajman Free Zone	ВЕЗ Аджман відома як найдешевша та одна з найвигідніших для відкриття торгових, консалтингових та виробничих підприємств. Відрізняється відмінною логічною мережею та зручним розташуванням біля входу до Перської затоки. Тут можна зареєструвати компанію ІВС

Джерело: розроблено автором

ОАЕ є найзручнішим місцем для ведення бізнесу в регіоні країн Перської затоки з урахуванням розвиненої інфраструктури та інвестиційного клімату. За останнє десятиліття ОАЕ набули статусу головного ділового центру на Близькому Сході. ОАЕ є глобальним транспортним центром, що сполучає торгові шляхи Заходу та Сходу. Емірати займають провідні позиції у світі за обсягами пасажирських та вантажних перевезень. Економіка країни характеризується високим рівнем відкритості, активним розвитком промислового сектора, зростанням зовнішньої торгівлі. Зберігається залежність від нафтового сектора, але його частка у ВВП поступово знижується.

Основні галузі національної економіки: видобуток та перероблення нафти та газу; туризм; виробництво алюмінію, цементу, хімічних добрив, фармацевтичних препаратів, кераміки, одягу; транспортні послуги. Основи сталого економічного зростання були сформовані завдяки прибуткам від експорту вуглеводневої сировини, які у суттєвих обсягах інвестувалися в інфраструктурні та промислові об'єкти.

Економічний розвиток окремих еміратів у федерації нерівномірний. Найбільший внесок у ВВП країни роблять емірати Абу-Дабі (60%) і Дубай (30%) (рис. 2.1)

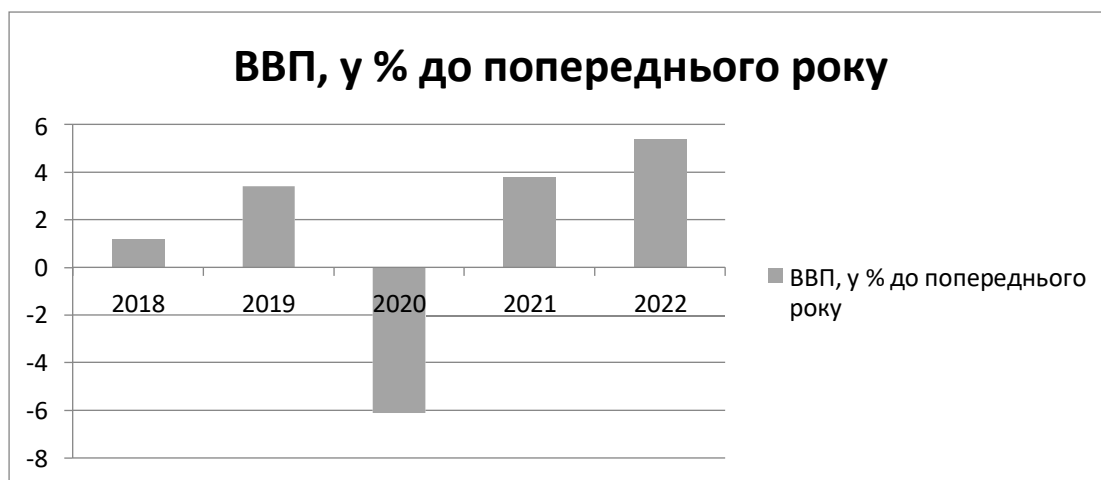

Рисунок 2.1 - Динаміка зміни ВВП в ОАЕ 2018-2022 рр., %

Джерело: складено автором на основі [38]

Згідно з даними Федерального управління з конкурентоспроможності та статистики ОАЕ, частка нафтогазового сектора у ВВП країни становить 30%. Успішні зусилля щодо диверсифікації економіки призвели до скорочення частки нафтогазового сектора, проте залежність ОАЕ від нафти все ще є серйозною довгостроковою проблемою.

В останні роки спостерігається безпрецедентне зростання обробної промисловості, особливо в таких галузях, як металообробка, виробництво меблів, виробництво алюмінію, будівельних матеріалів, добрив, нафтохімічна промисловість та виробництво скловолокна (рис. 2.2).

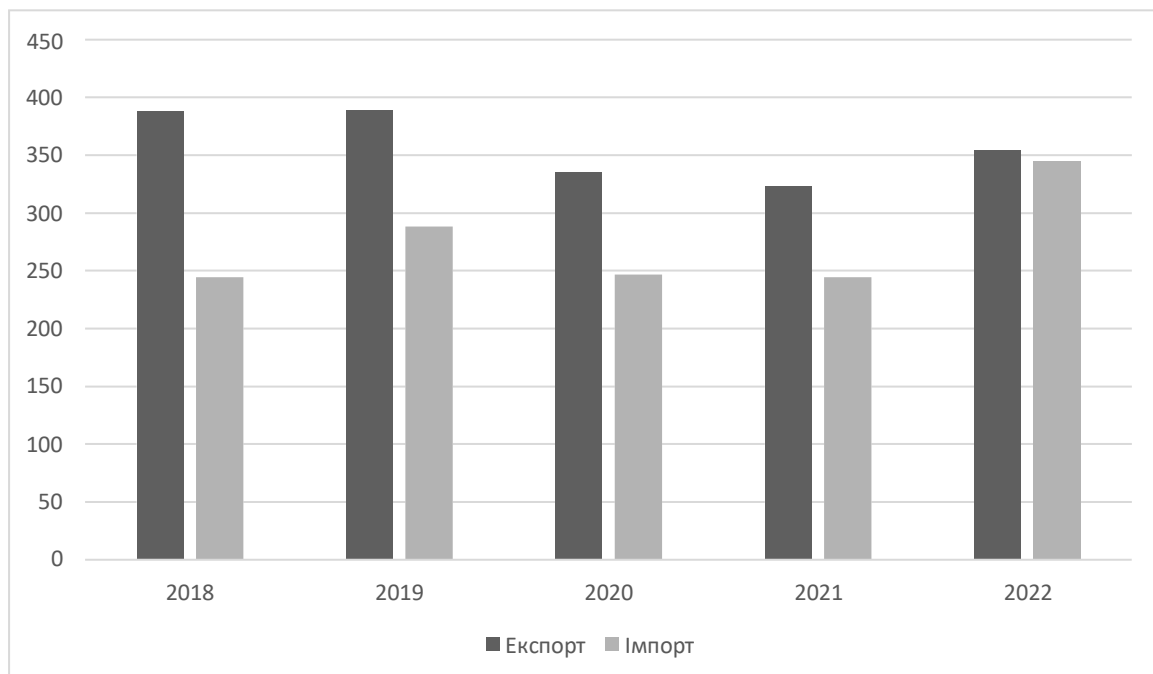

Рисунок 2.2 - Показники зовнішньої торгівлі ОАЕ, 2018-2022 рр.,
млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [38]

З рис. 2.2 ми бачимо, що у 2022 році як імпорт, так і експорт мали тенденцію до росту.

Північні емірати Фуджейра, Аджман, Рас аль-Хайма та Ум аль-Кувейн найменш розвинені. Разом з тим, Абу-Дабі стимулює економічний розвиток північних еміратів шляхом створення нових виробництв та розвитку

інфраструктури. У галузевому плані Абу-Дабі спеціалізується на нафтових та енергетичних проєктах, Дубай – на торгівлі, фінансових та туристичних послугах, інформаційних технологіях, Шарджа – на легкій промисловості, північні емірати – на сільськогосподарському виробництві, кар'єрних розробках, виробництві цементу. Абу-Дабі, будучи найбагатшим еміратом (контролює близько 94% запасів нафти), домінує у забезпеченні дохідної частини федерального бюджету та значною мірою впливає на прийняття рішень про бюджетні витрати. Емірат Дубай залишається лідером країни у диверсифікації економіки, зниженні залежності від нафтового фактора, а також залученні іноземних інвестицій.

Дубай заслужено претендує на роль регіонального центру торгівлі послугами – туристичними, інформаційними, транспортними та комерційними. Домінантною ланкою в промисловості найближчим часом залишиться металургія, насамперед виробництво алюмінію, орієнтоване на експорт. Активно розвивається промислове виробництво товарів.

Наприклад, промислова стратегія розвитку Дубая до 2030 р. включає 75 ініціатив, покликаних залучити в економіку емірату понад 44 мільярди доларів США. Основу стратегії складають такі завдання, як збільшення виробництва в обробному секторі, розвиток інновацій, створення привабливої для міжнародних підприємств виробничої бази, впровадження енергоефективного виробництва, створення світового центру ісламського товарного ринку [40].

Як пріоритетні у стратегії визначаються такі шість напрямків виробництва: аерокосмічне, морське, лікарські препарати та медичне обладнання, продукти харчування, машини та обладнання, виробництво алюмінію та металевих виробів.

Основні країни-постачальники товарів в ОАЕ - Китай, Індія, США, Німеччина, Великобританія. Найбільші статті еміратського імпорту — дорогоцінне каміння та метали, обладнання та машини, електроніка, транспортні засоби. Основними країнами-імпортерами товарів з ОАЕ є Індія, Японія, Китай, Саудівська Аравія, Оман. Основу еміратського експорту становлять нафту, нафтопродукти, вироби з алюмінію, заліза, пластмаси. (рис. 2.3)

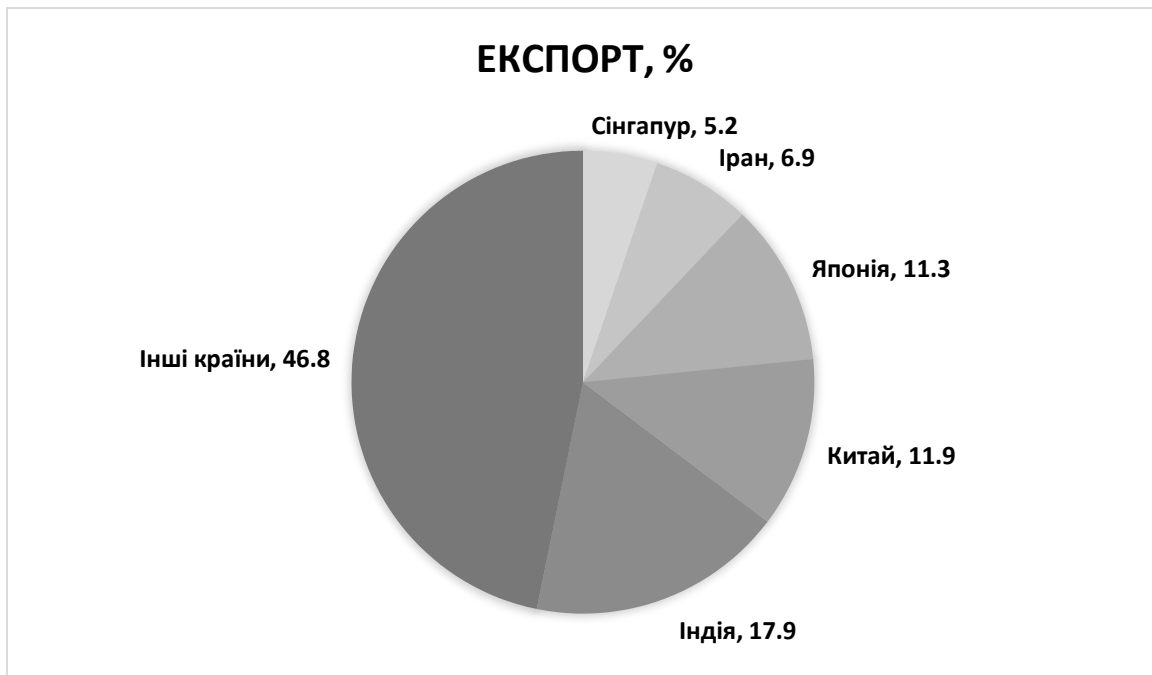

Рисунок 2.3 - Ключові торгові партнери по експорту ОАЕ у 2022 році, %

Джерело: складено автором на основі [38]

З урахуванням провідного становища ОАЕ як регіонального центру торгівлі, значна частина еміратського товарообігу посідає реекспорт. На такі країни, як Індія, Іран, Ірак, Афганістан, Саудівська Аравія, Кувейт, Бельгія, Бахрейн та Оман, припадає 70% експортних операцій.

Розвиток ВЕЗ може використовуватися як один з інструментів стимулювання експорту, у тому числі раціоналізації його структури з метою підвищення частки нересурсних галузей [13, с. 246].

Статистичні дані підтверджують, що ОАЕ досягли великих успіхів у розвитку ВЕЗ. Значущість цих показників підтверджується такими фактами. По-перше, за даними Державного статистичного центру ОАЕ, сумарний експорт країни за 2022 р. становив 292 млрд дол., з них 66 млрд дол. припало на реекспорт (23% від усього експорту), вартість якого значно перевищила не нафтовий експорт, що становив 36 млрд дол. дол. (12% від усього експорту) [14, с. 6-9].

Відношення реекспорту до сировинного експорту ОАЕ (великого експортера сировини) становить 35%. Така сумарна частка не сировинного експорту - це дуже високий і значущий показник порівняно з іншими країнами РСАДПЗ, який багато

в чому пояснює, чому експорт ОАЕ є значно диверсифікованішим порівняно з їх географічними сусідами: в експорті Саудівської Аравії, Бахрейну, Кувейту та Катару 80–90% припадає на сировинні товари [15, с. 38].

По-друге, за даними СОТ, як експорт, так і імпорт ОАЕ перевищують ці показники у Саудівської Аравії, попри те, що Королівство є найбільшим експортером нафти на світовий ринок, а його ВВП значно вищий за ВВП ОАЕ.

По-третє, найбільшими групами реекспорту є: дорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них – 25 млрд дол., машини та обладнання – 14,7 млрд дол., транспортні засоби – 12,2 млрд дол. [14, с. 8].

Таким чином, розвиток ненафтової економіки – природна потреба для Дубаю. При цьому можна стверджувати, що ефективність політики Дубая позитивно впливає як на економіку інших еміратів ОАЕ, так і на ряд сусідніх країн. У тому числі, ними переймається інституційний досвід Дубаю. Найбільша за товарообігом ВЕЗ аравійських монархій, Джебель Алі, була створена у Дубаї з урахуванням однойменного морського порту в цю зону спрямовується 20% всіх прямих іноземних інвестицій, які в ОАЕ є загалом. Понад 50% експорту з Емірату Дубай надходить із Джебель Алі [6, с. 6].

Зовнішньоторговельний оборот Джебель Алі становить 69 млрд дол. [7]. У зоні зареєстровано 7300 компаній [8, с. 4].

Таким чином, політика Дубая щодо розвитку ВЕЗ дозволила досягти значних результатів та справити реальний вплив на диверсифікацію економіки. Крім Джебель Алі, в Дубаї діє кілька нішевих галузевих ВЕЗ: Автомобільна зона Дубая, Зона Дубая по автокомпонентах, Зона Дубая за будівельними матеріалами, Дубайська вільна зона по килимах, Дубайське текстильне місто, Дубайський центр квітів, Дубайський парк золота та діамантів.

Дані зони спеціалізуються на реекспортних операціях та дозволяють залучати виробників та торговців із десятків країн. Великими ВЕЗ Об'єднаних Аравійських Еміратів є Міжнародна вільна зона аеропорту Шарджі (МСЗАШ) та

Зона вільної торгівлі Емірату Рас ель-Хайма. Слід зазначити, що зони ОАЕ спеціалізуються на реекспорті.

Таким чином, країна отримала додаткове джерело прибутку, що ґрунтується не на освоєнні новими технологіями виробництва, а на якісному адміністративному управлінні вільними економічними зонами та їх вигідному економіко-географічному положенні – тобто, з одного боку, можна сказати, що прибуток виходить «з повітря», а з іншого боку, причина успіху може бути пояснена на основі конкретних економічних термінів та понять – таких як використання нематеріальних активів та створення кластерів, що дають мультиплікативний синергетичний ефект.

В ОАЕ ЗВТ створюються в рамках юрисдикцій для сприяння торгівлі, підтримки створення нових підприємств та заохочення прямих іноземних інвестицій. Вони забезпечують преференційне середовище для товарів та послуг насамперед пов'язаних з експортом. При цьому мінімальний рівень регулювання встановлюється тими підприємствами, які допущені до роботи у межах зони. Додаткові пільги включають звільнення від сплати мит та податків, спрощення адміністративних процедур та безмитне ввезення сировини, машин, компонентів та обладнання. Вільні зони спеціально розроблені для заохочення іноземних інвестицій шляхом надання 100%-ої власності експатріантам та різних бізнес-стимулів, спрямованих на оптимізацію ефективних методів ведення бізнесу для компаній, створених у межах вільної зони.

В ОАЕ вільні зони можуть бути галузевими або приєднуватися до порту. Товари, що ввозяться в ЗВТ, можуть піддаватися несуттєвим технологічним операціям, таким як перевалка, пакування в коробки, наклейка етикеток, складування, повторне пакування та повторне маркування, а також зберігання для своєчасного збуту, доставки та перевалки. Відстеження відвантажень, особливо для перепакування, є ключовим елементом контролю за ЗВТ. Одна й та сама партія може використовувати ЗВТ як базу по всьому світу, тільки для відмивання коштів.

У Дубаї, на додаток до вищезгаданих зон, існує ряд вузькоспеціалізованих зон, що сприяють розвитку конкретної галузі, такої як інформаційні технології, туризм чи важка промисловість. Для ЗВТ в Дубаї можлива 100% іноземна власність, відсутня прибутковий податок як самих компаній, так і для їх співробітників. Однак існують імпортні мита для компаній, що займаються імпортом/експортом, так з 2018 року більшість компаній повинні стягувати ПДВ у розмірі 5%.

Керівництво ЗВТ у Дубаї та інших еміратах ОАЕ пропонує у вигляді реєстрації надання торгових ліцензій. Видача таких ліцензій обмежує функціонування компаній лише діяльністю у певній галузі. Наприклад, фінансовому консультанту буде потрібна ліцензія фінансового консультування, а ліцензія на торгівлю меблями не дає змоги торгувати молоком.

Для продажу на внутрішньому ринку ОАЕ іноземні компанії використовують два способи: вони можуть зареєструвати підприємство як товариство з обмеженою відповідальністю, але щонайменше 51% якого належить місцевому громадянину; або вони можуть покластися на місцевих агентів торгівлі. Якщо компанія була зареєстрована у вільній економічній зоні та на 100% належить іноземцям, вона не може отримати дозвіл на ведення комерційної діяльності в ОАЕ.

2.2. Впровадження досвіду ОАЕ щодо розвитку вільних економічних зон в Україні

Світовий досвід свідчить про певні вимоги щодо створення інфраструктури вільних зон. Виходячи з цього, питання створення та функціонування вільних економічних зон у складі транспортних коридорів потребує більш детального і ґрунтовного опрацювання. Зокрема, відкритими є питання розробки систем управління транспортними артеріями загальнодержавного значення з урахуванням

можливостей, потреб та наслідків функціонування вільних зон у складі транспортних вузлів (морські порти, аеропорти, залізничні комплекси), умов їх реструктуризації та приватизації як єдиних майнових комплексів з урахуванням загальнонаціональних інтересів, порядок пропуску та митного оформлення ввезення (вивезення) товарів та інших предметів у вільні економічні зони, маючи на увазі максимальне спрощення цих процедур.

Вже зазначалось, що створення в Україні окремих територій сприяння підприємництву та інвестиціям – вільних економічних зон – є одним з перспективних заходів з приєднання до світового економічного простору і побудови відкритої економіки. Проте, іноземний досвід створення і розвитку ВЕЗ не може бути повністю запозичено і механічно відтворено без урахування реалій сучасного етапу розвитку української економіки. Тому, після детального його вивчення і осмислення, необхідно розробити адаптовані до вітчизняних економічних та правових умов основні принципи побудови вільних економічних зон, визначити систему цілей, встановити загальнодержавні пріоритети галузевої та функціональної орієнтації ВЕЗ, створюваних в Україні.

Дуже важливо, щоб ефект від функціонування ВЕЗ мав не тільки локальний (на її території), але й макроекономічний (для всього народного господарства України) характер. Необхідно досягнути збалансованості інтересів усіх учасників інвестиційного процесу на території зони. Це стосується як державних структур, так і вітчизняних та іноземних підприємців, які в умовах економічної кризи в Україні повинні мати рівні права для вкладення інвестицій в розвиток економіки. Причому, у кожній з ВЕЗ необхідно забезпечити можливості для багатоваріантного економічного розвитку, тобто розробка проєкту створення зони передбачає, як зазначалось вище, альтернативність напрямків, за якими потенційно вона може розвиватися.

Щодо України, то доцільність створення вільних економічних зон була задекларована Верховною Радою в жовтні 1992 р. в законі “Про загальні принципи створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” [9].

Зазначимо, що державну стратегію і тактику у розбудові спеціальних зон і територій пріоритетного розвитку визначають два основні нормативно-правові документи – постанови Кабінету Міністрів України “Про концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні” від 14 березня 1994 р. [10] та “Про заходи щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності” від 24 вересня 1999 р. [11].

Створення нормативно-правової бази по регулюванню діяльності ВЕЗ дало поштовх до прискорення роботи з формування такого типу утворень в Україні, що безпосередньо пов'язано із реалізацією цілей по активізації зовнішньої торгівлі, стимулюванню надходжень іноземних інвестицій, використанню зони для поглиблення зв'язку між внутрішньою економікою і світовим ринком, прискоренням росту певних економічних регіонів, ефективним використання місцевих трудових, виробничих і сировинних ресурсів, досягненням нової інноваційної якості економіки, розширення експортної бази й розвиток виробництва товарів тощо.

Функціонування вільних економічних зон в Україні дало змогу певною мірою розв'язати проблеми зайнятості й формування нових робочих місць у депресивних старопромислових або малозаселених районах з низьким рівнем економічного розвитку, активізувати зовнішню торгівлю, обмін знаннями та технологіями, стимулювати приплив іноземних інвестицій, розширити експортну базу, збільшити обсяги зовнішніх надходжень і поліпшити платіжний баланс та ефективно використати місцеві ресурси, що підкреслює їх актуальність в розрізі становлення міжнародних економічних відносин в Україні.

Вільні (спеціальні) економічні зони (ВЕЗ або СЕЗ) заведено вважати частинами території держави, на яких діє пільговий режим оподаткування; фінансові пільги у вигляді субсидій від Уряду, пільгові ставки кредитування; спрощена співпраця з іноземними інституціями; пільговий міграційний режим та особливий правовий режим у сфері регулювання господарської діяльності.

Вільні економічні зони створюються з метою притоку іноземних інвестицій, переважно «депресивним регіонам», надання нових робочих місць, співпраці з іноземними інвесторами для розвитку підприємницької діяльності, і як наслідок – виготовлення та постачання якісної продукції на внутрішній ринок. Ініціаторами створення можуть виступати Президент України чи Кабінет Міністрів України, а також місцеві Ради народних депутатів України та місцеві державні адміністрації. Прийняти рішення про створення, строк дії, статус і територію ВЕЗ має Верховна Рада України

Станом на січень 2020 року в Україні діяло 11 спеціальних (вільних) економічних зон і ряд різних за масштабом територій пріоритетного розвитку в 9 регіонах. Зокрема, є спеціальні зони зовнішньоторговельного, торговельно-виробничого, науково-технічного, туристично-рекреаційного спрямування: “Курортполіс Трускавець”, “Яворів” (Львівська область), “Донецьк”, “Азов” (Донецька область), “Порто-франко”, “Рені” (Одеська область), “Закарпаття” (Закарпатська область), “Миколаїв”, “Інтерпорт Ковель”, “Порт Крим” (м. Керч, АР Крим), “Славутич” (м. Славутич Київської області). Особливості їх територіального розташування та термінів створення відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Територіальне розташування та терміни створення вільних економічних зон в Україні

Назва	Територія розташування	Термін створення (рік)
1. Північнокримська експериментальна економічна зона “Сиваш”	Міста Красноперекіпськ і Армянськ, а також Красноперекіпський район АР Крим	5 років з 18.09.96 р.
2. Спеціальна економічна зона “Донецьк”	м. Донецьк, Донецька область	60 років з 21.07.98 р.
3. Спеціальна економічна зона “Азов”	м. Маріуполь, Донецька область	60 років з 21.07.98 р.

Продовження таблиці 2.2

4. Спеціальна економічна зона “Закарпаття”	Ужгородський та Мукачівський райони, Закарпатська область	30 років з 09.01.99 р.
5. Спеціальна економічна зона “Яворів”	Яворівський район, Львівська область	20 років з 17.02.99 р.
6. Спеціальна економічна зона “Інтерпорт Ковель”	м. Ковель, Волинська область	20 років з 01.01.00 р.
7. Спеціальна економічна зона “Миколаїв”	м. Миколаїв, Миколаївська обл.	30 років з 01.01.00 р.
8. Спеціальна (вільна) економічна зона “Порто-франко” на території Одеського морського торговельного порту	м. Одеса	25 років з 01.01.00 р.
9. Спеціальна економічна зона “Рені”	м. Рені Одеської області	30 років з 17.05.00 р.
10. Спеціальна економічна зона “Порт Крим”	м. Керч, АР Крим	30 років з 01.01.00 р.
11. Спеціальна економічна зона “Славутич”	м. Славутич, Київська область	20 років з 30.06.98
12. Спеціальна економічна зона туристсько-рекреаційного типу “Курортполіс Трускавець”	м. Трускавець, Львівська область	20 років з 01.01.00 р.

Джерело: складено автором на основі [9]

Але більшість з них припинило свою діяльність у 2020 році. Сьогодні процес створення спеціальних економічних зон в Україні заморожений. Це пов'язано з неоднозначним трактуванням переваг та недоліків таких зон органами влади та управління України, а також дуже специфічним ставленням до них з боку міжнародних фінансових організацій.

Однією із базових проблем функціонування вільних економічних зон в Україні є зниження інноваційного потенціалу інвесторів, які розглядають їх лише як “податковий рай” для добре організованої місцевої бізнес-еліти. Вільні економічні зони приваблюють закордонних інвесторів ліберальними податками.

Уряд планував, що пільгові умови оподаткування заохотять інвесторів укласти щонайменше 1,5 млрд дол., але, за останніми даними, інвестиції не перевищили і півмільйона, хоча і ці гроші дозволили створити 50 тис. робочих місць.

Вільні економічні зони та території пріоритетного розвитку реалізували лише незначну частину проєктів. З одинадцяти ВЕЗ та шістдесяти п'яти ТПП лише дванадцять можна вважати такими, що функціонують. Усього було залучено 972,6 млн дол. інвестицій, з яких частка іноземних становить лише 37,9 % (9,2 % – ПП).

Найбільше інвестиційних внесків зробили Німеччина та Японія. Унаслідок відсутності конкретних прописаних умов ЗЕД вільна економічна зона на території Луганської та Донецької областей фактично не запрацювала [15].

Одним із видів вільної економічної зони є банківсько-страхова, тобто офшорна. Інформаційні джерела та науковці дають різні визначення стосовно офшорів, але, на нашу думку, вони являють собою здебільшого економічні території країни, де відсутній податок як такий, або ставка є надзвичайно низькою. Також в офшорних зонах відсутня прозорість операцій, що проводяться в межах країни, та обмін інформацією. Зареєстрована в офшорі компанія не має права вести будь-яку діяльність на території країни - «податкового притулку». Офшори мають такі характеристики: низька або нульова ставка на певний вид капіталу або доходу; комерційна та банківська таємниця; відсутність валютного та банківського контролю (що свідчить про те, що можна легко як перерахувати гроші в офшор, так і забрати їх звідти); банківська система є розвинутою; наявність професійних консультантів.

Вільна економічна зона - це концепція, яка була розроблена для сприяння просуванню, зростанню та розвитку бізнесу. Багато країн мають схожі моделі, і ця концепція добре відома у міжнародній бізнес-спільноті. Об'єднані Арабські Емірати створили вільні економічні зони для залучення міжнародних компаній, які займаються різними видами бізнесу. На сьогодні ця модель є надзвичайно успішною у досягненні своїх цілей та потребує впровадження в організацію ВЕЗ в Україні.

Створення суб'єкта бізнес-діяльності в одній із зон вільної торгівлі (ВЕЗ) Об'єднаних Арабських Еміратів може бути цікавою альтернативою для іноземних інвесторів. З моменту заснування вільні економічні зони в Дубаї та інших еміратах плідно працюють над залученням значної кількості компаній та прямих іноземних інвестицій та чистого не нафтового експорту, що зростає.

Крім того, вільні економічні зони в Об'єднаних Арабських Еміратах вважаються частиною міцної основи економічних показників країни, що приваблює більшість іноземних інвестицій, розширюючи можливості працевлаштування та надаючи можливості впровадження передових технологій у країні. В цей час на вільні економічні зони припадає більш ніж половини національного не нафтового експорту, і вони роблять Об'єднані Арабські Емірати третім за вагомістю центром реекспорту у світі.

Компанії у вільній економічній зоні Дубая та інших еміратах: Дозволяють мати 100% іноземної власності. Немає жодних корпоративних податків та податків на імпорт та експорт. Немає обмежень на репатріацію доходів та прибутку. Забезпечують легку доступність бізнесу, житла, імміграції, трудової сили та інших об'єктів. Не має валютного контролю. Простий процес отримання віз для резидентів та співробітників компанії. Гарантія відсутності оподаткування на строк до п'ятдесяти років.

На сучасному етапі також спостерігається створення вільних медичних зон для подальшого утримання позиції Туреччини у трійці країн з медичного туризму. Ця ідея була запозичена з досвіду ОАЕ, проте Туреччина розробила власну модель таких зон, які планується будувати неподалік великих міст. Як результат їхньої діяльності, очікується прямий ефект у вигляді збільшення потоку іноземних пацієнтів та опосередкований – збільшення потоку туристів завдяки пацієнтам, які залишатимуться після медичного лікування на курортно-туристичний відпочинок.

Подібна практика створення зон – не унікальна винахід Туреччини, вона поширена у багатьох країн світу. Зокрема, у Франції та Великій Британії спеціальні економічні зони створюються з метою активізації середнього та малого бізнесу в

депресивних регіонах та вирівнюванню міжрегіональних диспропорцій. Для досягнення цих цілей малому та середньому бізнесу надаються значні фіскальні та фінансові пільги порівняно з іншими регіонами. Ці заходи скеровуються на залучення іноземного капіталу, вирівнювання регіональних диспропорцій та ліквідацію економічної нерівності регіонів. На відміну від економічно розвинених країн, у країнах, що розвиваються, основний акцент при формуванні спеціальних економічних зон робиться на залучення іноземних інвестицій та інноваційних технологій, модернізацію виробничої діяльності та вдосконалення навичок працівників [10].

Світова практика функціонування спеціальних економічних зон показує, що національні економіки з високим рівнем розвитку (Японія, США, країни Європейського Союзу, країни Східно-Азіатського регіону) забезпечують досягнення високих результатів саме завдяки створенню економічних зон. Світовий досвід функціонування спеціальних економічних зон має важливе значення для покращення інвестиційного клімату в Україні.

Серед успішного функціонування спеціальних економічних зон у різних країнах світу досвід України довгий час був прикладом невдалого використання цього надзвичайно ефективного інструменту підтримки місцевої економіки та залучення іноземних інвестицій.

Відповідно до чинного закону, метою створення таких зон в Україні було залучення іноземних інвестицій, активізація підприємництва, впровадження нових технологій, розвиток інфраструктури, прискорення соціально-економічного розвитку регіонів.

Успіх Китаю став переконливим вагомим аргументом на користь створення таких ВЕЗ в Україні. Аргументом влади було те, що на території країни мають бути “рівні, вільні, чесні та прозорі умови діяльності для всіх”. Внаслідок скасування пільгового режиму оподаткування на спеціальних територіях економічних зон багато іноземних інвесторів залишили Україну.

Офіційно оголошена політика розвитку спеціальних економічних зон в Україні від початку містила концептуальні помилки. Серед проблем державного управління спеціальними економічними зонами, що виникли під час їх створення та вплинули на результати їхньої діяльності, можна назвати кілька:

1. Перша проблема полягала у нераціональному розміщенні спеціальних економічних зон. Створення спеціальних економічних зон в Україні здійснювалося “вручну” і хаотично без будь-яких економічних обґрунтувань, з урахуванням окремих законодавчих актів, постанов уряду та указів Президента.

Прийняття законодавчих рішень щодо створення таких зон було суб'єктивним, ґрунтувалося на особистих неформальних зв'язках між представниками Центральної та регіональної влади та бізнесу і не враховувало реальний стан розвитку території.

Загальноприйнятою світовою практикою є надання статусу спеціальних економічних зон депресивним територіям. Проте вітчизняний уряд під час створення спеціальних економічних зон не враховував жодних показників розвитку територій (економічних, соціальних, демографічних тощо), які б вказували на їхній депресивний статус у порівнянні з іншими територіями.

2. Друга проблема полягала у відсутності уніфікованої системи надання пільг для інвесторів у спеціальних економічних зонах. Законодавство не передбачало єдиної системи податкових пільг для всіх економічних зон.

Типовими для більшості спеціальних економічних зон були податкові та митні пільги щодо податку на прибуток, податку на додану вартість, імпортного мита, земельного податку тощо. Однак ставки цих податків для інвесторів у різних спеціальних економічних зонах були різними.

Різні умови оподаткування свідчать про відсутність єдиної державної політики у сфері функціонування спеціальних економічних зон. Тому впровадження уніфікованої, чіткої та зрозумілою системою пільг для всіх спеціальних економічних зон забезпечило б прозорість їх надання та зменшило б численні прояви корупції при їх отриманні.

3. Третя проблема полягала у встановленні високих бар'єрів входження інвестицій на територію окремих спеціальних економічних зон. Процес входження інвестицій у деякі зони характеризувався значною бюрократією через обов'язкову реєстрацію суб'єктів господарювання, надання ними численних довідок, отримання дозволів на використання земельних ділянок та інфраструктури, укладання договорів із місцевою владою.

Це лише створило основу для зростання корупції, а не сприяло залученню потенційних інвесторів. У таких умовах вітчизняні спеціальні економічні зони перетворилися на регіональні анклави, які були закриті до проникнення іноземного капіталу, та в яких за пільгових умов проводилася діяльність "проурядового" бізнесу [12].

Аналіз умов надання пільг у спеціальних економічних зонах показує, що лише п'ять зон не мали жодних обмежень щодо суми інвестицій для отримання пільг. Всі інші зони мали високий бар'єр входження інвестицій, який був майже недоступним для малих підприємств. Практика встановлення великих бар'єрів для входження інвестицій у спеціальні економічні зони була невиправданою, оскільки такі зони у всьому світі є орієнтованими на залучення малих та середніх інвесторів. Такі інвестори більш оперативні, гнучкі та позитивно сприймають нововведення, тобто мають достатні можливості для активізації діяльності у депресивних регіонах.

Малі та середні підприємства, як правило, створюють сприятливе середовище для розвитку розвиненої інфраструктури, зростання капіталу та досягнення соціальної стабільності. І великий бізнес зможе інвестувати капітал, коли у країні успішно працюватимуть малі та середні компанії.

4. Четверта проблема полягала у відсутності підготовленої інфраструктури для розвитку спеціальних економічних зон. Іноземні інвестори не були зацікавлені в інвестуванні в регіони, де не було належної інфраструктури, об'єктів, комунікацій, виробничих потужностей, природних ресурсів.

Аналіз досвіду ОАЕ свідчить про те, що вони мають витрати на інфраструктуру та необхідні умови для суб'єктів спеціальних економічних зон, які фінансувалися переважно за кошти державного бюджету. До 80% усіх витрат на створення інфраструктури було профінансовано з бюджету, а іноземні інвестиції прийшли в економічні зони після створення необхідних умов ведення бізнесу [13].

В Україні, навпаки, держава не вирішувала інфраструктурних проблем. Держава не передбачала витрат на формування інфраструктури, створення якої планувалося фінансувати коштом приватних інвесторів. Як каже провідний іноземний досвід, необхідна інфраструктура має створюватися за рахунок державного та місцевих бюджетів. І реальна світова практика та практика ОАЕ доводить ефективність таких рішень.

5. П'ята проблема полягала в різній ефективності функціонування спеціальних економічних зон, результати діяльності яких у різних регіонах суттєво відрізнялися. За висновками експертів, у західних областях України спеціальні економічні зони діяли в правовому режимі, в той час як на сході країни такі зони займалися "відмиванням грошей".

Україні потрібна була чітко сформульована та офіційно схвалена інвестиційна політика, в тому числі й стратегія розвитку спеціальних економічних зон. Рівень прямих іноземних інвестицій в Україну був надзвичайно низький: у 5 разів менше, ніж у Польщі, у 15 разів менше, ніж у США, у 30 разів менше, ніж у США, Швеції та Норвегії.

Через активізацію військових дій в Україні після 24 лютого 2022 року господарський комплекс України опинився в складних умовах, оскільки активні військові дії відбуваються у Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Чернігівській, Харківській, Одеській та Херсонській областях.

Деякі регіони виявилися тимчасово окупованими територіями та зазнали не тільки суттєвого руйнування своїх міст та населених пунктів, а й фактичному руйнуванню. Від бойових дій на території України суттєво постраждали

промислові підприємства, виробнича, транспортна, соціальна, спортивна, культурна та інші види інфраструктури.

Економічне руйнування регіонів відбувається на тлі вимушеної масової міграції населення. Отже, за таких катастрофічних умов країна повинна шукати шляхи відновлення економіки, до яких слід віднести спеціальний режим господарювання (СРГ) з урахуванням територіального аспекту.

Зокрема, у повоєнний час необхідно здійснити наступні кроки:

1. Ретельно проаналізувати та зіставити наявні заходи підтримки при реалізації проєктів у ВЕЗ з рештою заходів що існують; зробити нові механізми розвитку доступними для резидентів ВЕЗ, усунути неоднозначні трактування у законодавстві, що заважають резидентам у повному обсязі скористатися передбаченими пільгами.

2. Актуалізувати митні преференції на територіях ВЕЗ, виключивши додатково обтяження під час діяльності у ВЕЗ (наприклад, сплати забезпечення резидентами портових ВЕЗ), так як зараз в українських ВЕЗ ці преференції значно поступаються провідним закордонним зонам.

3. Приділити особливу увагу розвитку портових ВЕЗ через значне зростання у світі ролі електронної торгівлі. Обслуговування транскордонних потоків резидентами портових ВЕЗ може забезпечити створення великої кількості нових робочих місць, скоротити терміни та вартість доставки товарів[13].

4. Розширити наявні механізми участі інвесторів ВЕЗ при створенні інфраструктури, наприклад, запозичити досвід ОАЕ, який зводиться до фінансування інфраструктури коштом інвесторів з подальшим звільненням їх від сплати податків.

5. Спростити процедури реєстрації та мінімізувати бюрократичні формальності як на стадії інвестування капіталу, так і на етапі виробництва та реалізації продукції, усунути формальні вимоги контролю при реалізації проєктів у ВЕЗ, які не враховують нових ризиків на ринках та політичної ситуації.

6. Швидше вдосконалювати законодавство щодо ВЕЗ – багато розроблених або обіцяних резидентам поправок до законів не приймаються роками. Обов'язково використовувати досвід інвесторів та резидентів ВЕЗ, враховувати їх рекомендації при розробці законодавчої та нормативної бази.

Отже, дослідження розвитку законодавства щодо ВЕЗ дозволить упорядкувати отримані напрацювання, які є в країні, та запропонувати нові законодавчі ініціативи з метою відновлення регіонів України задля створення умов щодо їх соціально-економічного розвитку.

2.3. Перспективи розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

Щороку уряд ОАЕ збільшує витрати на створення нових робочих місць та розвиває інфраструктуру країни, тим самим створюючи сприятливі умови для залучення інвестицій та приватного сектору.

З метою розвитку зовнішньої торгівлі та залучення інвестицій на території Об'єднаних Арабських Еміратів створено вільні економічні зони (ВЕЗ), що надають оптимальні умови для розвитку бізнесу у регіоні.

Створення ВЕЗ у різних еміратах багато в чому змінило економічний та індустріальний сценарій розвитку країни. JAFZA ж по праву вважається найуспішнішим проєктом такого роду у світі. Важливо звернути увагу, що ВЕЗ країни різняться за своїм призначенням, і навіть по функціональним особливостям.

Наприклад, існують медіазони, що надають оптимальні умови для бізнесу іноземним компаніям, які залучені в цьому ринковому сегменті. Також існують ВЕЗ зі спеціалізацією на освітньому, будівельному, інноваційному сегментах ринку та ін.

Попри поширений міф про наявність безлічі офшорних юрисдикцій в ОАЕ, їх кількість не така висока. Існують лише дві офшорні зони, що розташовані

безпосередньо на території ВЕЗ ОАЕ. Порівняно із ВЕЗ офшори ОАЕ менш розвинені. У цілому нині, характерною рисою ВЕЗ, є залучення іноземних підприємств у регіон, пільгове оподаткування, стовідсоткова можливість іноземного володіння компанією, а також повна репатріація прибутку підприємства [27].

Тому близько 90% компаній, які бажають розпочати свою діяльність в ОАЕ, розпочинають її саме у вільних економічних зонах. Можна констатувати той факт, що ОАЕ є однією з небагатьох країн, яка змогла в рекордні терміни оговтатися після світової фінансової кризи 2008— 2009 р.

Влада ОАЕ долала кризу шляхом збільшення витрат та підвищення рівня ліквідності у банківських секторах. Сильніший удар у період кризи припав на один з еміратів — Дубай, у ньому спостерігалось серйозне зниження цін у секторі нерухомості [38].

У забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку країни, поряд із всебічним використанням природноресурсного потенціалу, особливо Важливим видається створення сприятливих умов розвитку, хоч і ресурсомістких, але з менш важливих сфер діяльності, де найважливішим стає продукт інтелектуальної роботи.

Відкриття численних вільних зон перетворило Об'єднані Арабські Емірати на третій за величиною центр реекспорту у світі. Ця стаття доходу нині формує практично третину надходжень до економіки держави та забезпечує міцні зв'язки з Індією, Іраном та ще тридцятьма п'ятьма країнами. Надзвичайно активно з цього напрямку працюють емірати Дубай та Шарджа.

Більшість вантажопотоку реекспортованих товарів посідає повітряний транспорт. Об'єднані Арабські Емірати пов'язані із зовнішнім світом шістьма аеропортами. На узбережжі розташувалися десятки морських портів, у тому числі вісім найбільших.

На наше глибоке переконання, в міру диверсифікації структури економіки ОАЕ відіграватимуть дедалі більшу роль у світовому господарстві.

Стратегічні плани ОАЕ на найближчі роки пов'язані також із питаннями створення гідних умов життя громадян ОАЕ, а також іноземців, які проживають та працюють на території країни. При цьому слід зазначити, що особливістю розвитку економіки країни є те, що нині понад 85% населення ОАЕ становлять іноземці. Діловий етикет та корпоративна культура країни визначається нормами високорозвинених країн. Корпоративне управління, правила ведення бізнесу, торгово-економічні відносини та адміністративні процедури засновані на західних стандартах [39].

Вільні економічні зони (ВЕЗ) є важливим інструментом для залучення іноземних інвестицій та створення нових робочих місць в ОАЕ. На сьогодні в ОАЕ діє понад 40 ВЕЗ, які займаються різними галузями економіки, такими як технології, логістика, туризм, охорона здоров'я та ін.

Серед перспектив розвитку вільних економічних зон в ОАЕ можна виділити такі (рис. 3.1):

Рисунок 3.1 – Перспективи розвитку вільних економічних зон в ОАЕ

Джерело: розроблено автором

Отже, розглянемо ці перспективи більш детально:

1. Розвиток цифрової економіки. ОАЕ прагнуть стати лідером у галузі цифрових технологій та трансформації бізнес-моделей. У зв'язку з цим уряд ОАЕ інвестує у розвиток кластерів цифрових технологій, які працюватимуть у рамках ВЕЗ.

2. Розвиток логістики та транспорту. ОАЕ розташовуються з кінця основних світових маршрутів, що забезпечує країні вигідне становище для організації логістичних і транспортних операцій. У зв'язку з цим у ВЕЗ Порт Джебель Алі, Metal World та інших планується вкласти великі інвестиції.

3. Розвиток екотуризму. ОАЕ активно розвивають туризм у галузі екології та природи. Так, у зоні «Масдар Сіті» збудовано парк сонячних батарей, а в зоні «Аль-Кхаразмін» створюються умови для розвитку екотуризму.

4. Створення інноваційних кластерів. Для сталого розвитку економіки ОАЕ необхідне створення інноваційних кластерів, які займатимуться реалізацією нових проєктів та технологій. Одним із таких кластерів є Dubai Silicon Oasis, де за допомогою ВЕЗ ведеться розробка нових технологій у галузі електроніки, комунікацій, мехатроніки тощо.

Отже, загалом вільні економічні зони в ОАЕ мають великий потенціал для розвитку та залучення іноземних інвестицій. Однак, для успішної реалізації перспектив необхідно забезпечити сприятливе інвестиційне та бізнес-середовище, орієнтоване на потреби та запити інвесторів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, активне включення країн світу до міжнародних економічних відносини призвели до виникнення та широкого поширення у світі вільних економічних зон, створення яких спричинило включення національних економік до міжнародних зв'язків.

Різноманітні та ефективні ВЕЗ відіграють велику роль у розвитку районів, що дозволяє поширювати їхній ефект на територіальні утворенні (міста, провінції).

Сьогодні досвід створення та розвитку ВЕЗ показує, що, попри тривалий період їх існування, так і не вдалося розробити єдиний і універсальний механізм для ефектного функціонування та віддачі ВЕЗ до бюджетів держави, т.к. на їх діяльність впливає величезна кількість загальних та специфічних факторів, які не можна не враховувати при створенні та розвитку зони на будь-якій території.

На основі критичного аналізу найбільш поширених у міжнародній теорії та практиці типологій ВЕЗ ми розробили авторську типологію, яка базується на еволюційному підході. Усі ВЕЗ розділені на шість основних типів:

- вільні торгові (транзитні) зони (логістичні хаби);
- вільні експортно-виробничі зони (ВЕВЗ);
- спеціалізовані ВЕЗ;
- багатофункціональні ВЕЗ;
- інноваційні (науково-промислові) ВЕЗ;
- транскордонні ВЕЗ.

Така класифікація дає чіткіше уявлення про те, який саме тип ВЕЗ підходить для кожного конкретного виду діяльності з урахуванням його довгострокових цілей функціонування.

Вільні економічні зони (ВЕЗ) є однією з ключових складових економічної політики Об'єднаних Арабських Еміратів. Отже, вільні економічні зони в ОАЕ – це особливі зони вільної торгівлі, які мають низку переваг. Саме вони забезпечують всебічний розвиток економіки країни. В Об'єднаних Арабських Еміратах понад 50 зон вільної торгівлі, 30 із них функціонують у Дубаї. Кожна з економічних зон

спеціалізується на конкретній сфері діяльності, від торгівлі до реклами. Вільні економічні зони вже довели важливість для економіки країни.

Наступний рівень, на який вони мають вийти, – це створення глобальної мережі для гарантії сталого зростання економічного потенціалу ОАЕ. Вільні економічні зони також відіграють важливу роль у процесах глобалізації та інтеграції ОАЕ у загальносвітові процеси.

Позитивний вплив ВЕЗ на економіку ОАЕ полягає у забезпеченні зростання створення нових робочих місць, залучення іноземних інвестицій, збільшення обсягу експорту та підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

З введенням ВЕЗ в ОАЕ іноземні компанії отримали сприятливі умови для бізнесу, такі як безмитний ввіз і вивіз товарів, податкові пільги та легкість у відкритті бізнесу. Це сприяло збільшенню притоків іноземних інвестицій до країни й зростанню обсягів бізнесу за короткий час. Також діяльність ВЕЗ підтримує інновації та технологічний прогрес, оскільки вони спрямовуються на розробку нових технологій та наукових досліджень.

Це дозволяє підприємствам працювати зі сучасним обладнанням та технологіями, що забезпечує підвищення якості продукції та зростання її конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Отже, ВЕЗ в ОАЕ мають дуже позитивний вплив на економіку країни, забезпечуючи зростання інвестицій, експорту та створенню нових робочих місць, а також сприяючи інноваціям та технологічному прогресу.

Щодо України, то доцільність створення вільних економічних зон була задекларована Верховною Радою в жовтні 1992 р. в законі “Про загальні принципи створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон”. Станом на січень 2020 року в Україні діяло 11 спеціальних (вільних) економічних зон і ряд різних за масштабом територій пріоритетного розвитку в 9 регіонах. Але більшість з них припинила свою діяльність у 2020 році. Сьогодні процес створення спеціальних економічних зон в Україні заморожений. Це пов'язано з неоднозначним трактуванням переваг та недоліків таких зон органами влади та

управлінням України, а також дуже специфічним ставленням до них з боку міжнародних фінансових організацій.

Серед перспектив розвитку вільних економічних зон в ОАЕ можна виділити такі:

1. Розвиток цифрової економіки. ОАЕ прагнуть стати лідером у галузі цифрових технологій та трансформації бізнес-моделей. У зв'язку з цим уряд ОАЕ інвестує у розвиток кластерів цифрових технологій, які працюватимуть у рамках ВЕЗ.

2. Розвиток логістики та транспорту. ОАЕ розташовуються з кінця основних світових маршрутів, що забезпечує країні вигідне становище для організації логістичних і транспортних операцій. У зв'язку з цим у ВЕЗ Порт Джебель Алі, Metal World та інших планується вкласти великі інвестиції.

3. Розвиток екотуризму. ОАЕ активно розвивають туризм у галузі екології та природи. Так, у зоні «Масдар Сіті» збудовано парк сонячних батарей, а в зоні «Аль-Кхаразмін» створюються умови для розвитку екотуризму.

4. Створення інноваційних кластерів. Для сталого розвитку економіки ОАЕ необхідне створення інноваційних кластерів, які займатимуться реалізацією нових проєктів та технологій. Одним із таких кластерів є Dubai Silicon Oasis, де за допомогою ВЕЗ ведеться розробка нових технологій у галузі електроніки, комунікацій, мехатроніки тощо.

Отже, загалом вільні економічні зони в ОАЕ мають великий потенціал для розвитку та залучення іноземних інвестицій. Однак, для успішної реалізації перспектив необхідно забезпечити сприятливе інвестиційне та бізнес-середовище, орієнтоване на потреби та запити інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вільна економічна зона на Донбасі: чорна діра бюджету. URL: <https://www.dw.com/uk/вільна-економічна-зона-на-донбасі-чорна-діра-бюджету/a-55322071>
2. Войнаренко М. П. Сучасний стан та проблеми розвитку вільних економічних зон в Україні. Вісник ЖДТУ. 2022. № 2 (48). С. 30–36.
3. Заблодська І.В. Устименко В.А., Ляшенко П.О. Оцінка результативності та ефективності розбудови територій пріоритетного розвитку в Луганській і Донецькій областях: науковий аспект. European reforms bulletin. 2021. № 2. Grand Duchy of Luxembourg. P. 131-135
4. Індокси. Прямі іноземні інвестиції в Україні / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/2022>
5. Кичко І. І., Савченко В. Ф. Стратегічні орієнтири інвестиційно-інноваційного розвитку в Україні. Здобутки і проблеми євроінтеграційних зрушень в Україні на сучасному етапі : монографія / за заг. ред. В. Ф. Савченка, Л. М. Мекшун. Чернігів : ЧНТУ, 2018. С. 8–29.
6. Кичко І. І. Перспективи реалізації моделі венчурного інвестування в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2016. No 3(7). С. 171-177.
7. Маркевич К. Л. Регулювання ПІІ в контексті національної безпеки: міжнародний досвід та висновки для України. Теоретичні і прикладні питання економіки : збірник наукових праць. 2020. No 1 (40), С. 141-153.
8. Манзюк О.О. Негативні наслідки діяльності офшорних зон та шляхи їх подолання в Україні. Європейський вектор економічного розвитку. 2019. No 2(15). С. 172–178.
9. Офіційний веб-ресурс Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Розділ “Законотворча діяльність”, Пункт “Пошук за реквізитами: Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон. (ВВР), 1992, № 50, с. 56” – Режим доступу до веб-сайту: <http://www.rada.gov.ua>.

10. Офіційний веб-ресурс Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Розділ “Законотворча діяльність”, Пункт “Пошук за реквізитами: Постанова КМУ “Про концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні” № 1002 від 14 березня 1994 р.” – Режим доступу до веб-сайту: <http://www.rada.gov.ua>.
11. Офіційний веб-ресурс Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Розділ “Законотворча діяльність”, Пункт “Пошук за реквізитами: Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон. (ВВР), 1992, № 50, с. 676” – Режим доступу до веб-сайту: <http://www.rada.gov.ua>.
12. Рейтинг українських стартапів – 2020: кому вдалося здобути найбільшій обсяг інвестицій і яким проектам підвишити оборот допомогла самепандемія. URL: <https://mind.ua/publications/20219740-rejting-ukrayinskih-startapiv-2020-komu-vdalosya-zdobuti-najbilshij-obsyag-investicij>.
13. Раманова Ю.С. Герасимчук В.Г. Механізм підвищення ефективності залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2017. № 14. С. 417-422
14. Рижун Н.А. Про основні проблеми та заходи щодо активізації вільних економічних зон в Україні. Економіст. 2017. №6. С. 78–81
15. Редько К.Ю. Аналіз системи пільг і стимулів, що впроваджувались для суб’єктів СЕЗ і ТПР. Актуальні проблеми економіки України. 2022. № 11(137). С. 154–160.
16. Сідак С. В. Вільні економічні зони, сучасний стан та міжнародна практика. Науковий вісник УНУ. 2021. № 9. С. 20.
17. Спеціальний режим господарювання. URL: <https://sites.google.com/site/allukrnet/yurydychna-osvita/yurydychna-osvita-4>
18. Чмир О. С. Спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку: (Науково-методичні аспекти). Науково-дослідний економічний інститут. К., 2021. 272 с.

19. Умови ведення ведення бізнесу. Україна. Doingbusiness.org. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/data/exploreeconomies/ukraine>.
Удосконалення ведення статистики прямих іноземних інвестицій / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=FDI_pr_2020-06-26.pdf.
20. Хелецька А. А. Наукові підходи до визначення механізму регулювання інвестиційної діяльності. Ефективна економіка. 2022. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_2_29.
21. Хоменко І. О., Волинець Л. М., Чубикіна А. О. Стратегічні засади інвестування в людський капітал для забезпечення розвитку національної економіки України. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. № 1 (21). С. 38-45.
22. Хоменко І. О., Каштал'ян О. О. Особливості становлення, впровадження та розвитку стартапів. Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.). Чернігів : ЧНТУ, 2020. С. 39-41.
23. Центр Разумкова. Хто і як інвестує в Україну. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaak-investuie-v-ukrainu/>
24. A guide to special economic zones in Poland / KPMG Sp. z o.o. Warszawa, 2019. 68 p.
25. Douglas Zhihua Zeng, China's Special Economic Zones and Industrial Clusters: Success and Challenges. Lincoln Institute of Land Policy. 2022. URL: https://www.lincolnst.edu/sites/default/files/pubfiles/2261_1600_Zeng_WP13D Z1.pdf
26. John R. Suler. Psychology of the Digital Age: Humans Become Electric. Cambridge U Press. 2016.
27. Gabriel Zucman. The Hidden Wealth of Nations one. A Century of Offshore Finance. University of Chicago Press. 2015. 200 p.

28. International Consortium of Investigative Journalists. The Panama Papers. Exposing the Rogue Offshore Finance Industry. URL: <https://www.icij.org/investigations/panama-papers/>
29. Gaille Brandon 25 Dubai Oil Industry Statistics and Trends // [https://brandongaille.com/25-dubai-oil-industry-statistics-and-trends/Mar 25, 2019](https://brandongaille.com/25-dubai-oil-industry-statistics-and-trends/Mar%2025,%202019)
30. International convention on the simplification and harmonization of customs procedures URL: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/conventions/kyoto-convention/revised-kyoto-convention/body_gen-annex-and-specific-annexes.pdf?la=en.
31. Special Economic Zones: Lessons from the Global Experience, PEDL Synthesis Paper Series. URL: [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/586f9727e5274a130700012d/- PEDL_Synthesis_Paper_Piece_No_1.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/586f9727e5274a130700012d/-PEDL_Synthesis_Paper_Piece_No_1.pdf)
32. Special Economic Zones Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/343901468330977533/pdf/458690WP0Box331s0April200801PUBLIC1.pdf>.
33. Special Economic Zones Progress, Emerging Challenges, and Future Directions URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/752011468203980987/pdf/638440PUB0Exto00Box0361527B0PUBLIC0.pdf>.
34. The Geography of Transport Systems. URL: <https://transportgeography.org/contents/chapter7/transborder-crossborder-transportation/free-zones-types>.
35. Tracking Special Economic Zones in the Western Balkans: Objectives, Features and Key Challenges URL: https://www.oecd.org/south-east-europe/SEZ_WB_2017.pdf.
36. World Investment Report 2019: Special economic zones. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf.
37. Yeung Man Yue & Lee Joanna & Kee Gordon, China's Special Economic Zones. Eurasian Geography and Economics. EURASIAN GEOGR ECON, 2019, pp. 222–

240. URL:
https://www.researchgate.net/publication/250171932_China's_Special_Economic_Zones
38. The Economic Review [Electronic Resource] // Abu Dhabi Council for Economic Development. – Electronic data. – 2022. – Issue 16. – Mode of access:
<https://www.adced.ae/sites/EN/mediacenter/>
39. UNCTAD (preliminary estimates). URL: <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-fell-42-2020-outlook-remains-weak>.
40. World investment report 2022. URL:
https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf.

• КОРОТКИЙ ЗВІТ ПОДІБНОСТІ

Ім'я користувача:
Міжнародної торгівлі і маркетингу Іщенко Анна

ID перевірки:
1015012268

Дата перевірки:
10.05.2023 13:10:49 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
10.05.2023 13:13:02 EEST

ID користувача:
100005724

Назва документа: Ступка Д.О. Вплив вільних економічних зон на економіку ОАЕ

Кількість сторінок: 57 Кількість слів: 12436 Кількість символів: 94044 Розмір файлу: 218.92 KB ID файлу: 1014702135

19.1% Схожість

Найбільша схожість: 7.56% з Інтернет-джерелом (http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_1/pdf/192-196.pdf..

10% Джерела з Інтернету

113

Сторінка 59

12.2% Джерела з Бібліотеки

224

Сторінка 60

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел